

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajinje
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

Pravo nije materija koja se može dijeliti na fragmente. Po svom duhu i u praksi pravo se ima smatrati kao jedno i nedjeljivo.
N. Chamberlain

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Ukrajinci u Poljskoj

Borba poljskih Ukrajinaca za autonomiju — Pokušaji rješavanja ukrajinskoga pitanja — Utjecaj Podkarpatske Rusije

Mirom u Rigi marta 1921 ostvarila je Poljska skoro u cijelosti svoj ideal: da protegne svoje granice do krajeva nekadašnje Poljske za njezinih najslavnijih dana. Ali tada nisu postojala nacionalna pitanja, jer nije bilo nacionalne svijesti, ali sada mora Poljska, u svojim granicama, da računa sa velikim narodnim manjinama, kojih ima 30,9% na 32.208.076 stanovnika cijele Poljske prema službenom poljskom popisu od 1931. godine. Najveća narodna manjina su Ukrajinci, zatim Bjelorusi. Ukrajinke mnogi naučenjaci ubrajaju u Ruse, a poznati su i pod imenom Ruteni i Rusini.

Ukrajinci u Poljskoj su jedan te isti narod s Ukrajinacima u Sovjetskoj Ukrajini i s takozvanim Podkarpatskim Rusima u Čehoslovačkoj. Prema tome se ukrajinski (ili rusinski ili rutenski ili ruski) narod proteže iz Rusije preko velikog dijela Poljske i čehoslovačke Podkarpatske Rusije do mađarske granice. Oni sačinjavaju većinu pučanstva u istočnoj Galiciji (vojvodstva Stanislavov, Tarnopol i Lavov) i Volinju, dok Bjelorusi sačinjavaju nadpolovičnu većinu u vojvodstvu Vlnio i Folezi, a 40% u vojvodstvu Nowogród, dok su i u vojvodstvu Bjalystok u velikom broju. Broj Ukrajinaca u Poljskoj, po tvrdnji samih Ukrajinaca, iznosio je 1931 oko 7 milijuna. (dok Poljska 1931 godine priznaje samo 4.200.000), a Bjelorusa ima oko 2 milijuna.

Ako se ima to na umu i gledajući na priloženu kartu, neće biti teško shvatiti zašto Poljska želi da dobije zajedničke granice s Mađarskom, uništivši tako sadašnju autonomnu republiku Podkarpatsku Rusiju u Čehoslovačkoj.

Jer autonomija Podkarpatske Rusije značila je za Ukrajince u Poljskoj pojačanje borbe za svoju autonomiju.

Iako je najveća ukrajinska stranka u Poljskoj UNDO još prije posljednjih događaja u Čehoslovačkoj postavila zahtjev za autonomijom.

Autonomističkim zahtjevom UNDO je definitivno pao «nov kurs», koji je u zimu 1935 godine ponudio tadašnji poljski ministar predsjednik Koscialkowski ukrajinskoj manjini, specijalno Ukrajinacima u istočnim galicijskim vojvodstvima: lavovskom, stanislavovskom i tarnopolskom, koja su ranije pripadala Austro-Ugarskoj. Četvrto vojvodstvo u ukrajinskom manjinom, t. j. volinjsko, imalo je i 1935 godine pravo na samostalnu narodnu egzistenciju. Koscialkowski je namjeravao, da učini kraj poljsko-ukrajinskoj bratoubilačkoj borbi koja je kulminirala godinu dana ranije ubijstvom poljskog ministra unutrašnjih djela Pierackog. Ministar predsjednik se trudio da najveću legalnu ukrajinsku stranku UNDO pridobije raznim koncesijama za saradnju s poljskom vladom i da je potpuno odjelji od terorističkih elemenata. Ispočetka je zaista imao uspjeha. Stranka UNDO je počela voditi umjereniju politiku i njezin predsjednik Mudriji je postao potpredsjednik poljskog sejma. Od prvog dana dakako morao se boriti s jakom opozicijom u vlastitim redovima. Ta opozicija je zahtijevala, da se nekoli realni rezultati ostvare već u najskorijem vremenu, da ne bi prevladalo raspoloženje protiv «novog kursa». Ali je uspjeh izostao.

Ukrajinska manjina u Poljskoj ni za vrijeme vlade inž. Koscialkowskog nije dobila svoje sveučilište, koje traži već čitavih dvadeset godina i u poljsku državnu službu nije primljen ni mali broj Ukrajinaca.

Pri tom su mjesne poljske organizacije nastavile svoju borbu protiv Ukrajinaca kako na privrednom, tako — i to u prvom redu — i na crkvenom polju. Već 1936 godine bila je atmosfera pomirljivosti opet razbijena. Godine 1937 je krvava bratoubilačka borba ponovno oživjela, kao što vidimo iz riječi generala Tokarzewskog, koji je za vrijeme za mljodradničkog štrajka u kolovozu prošle godine zaključio poljsko stanovništvo da s obzirom na sve češća «ukrajinska ubijstva» ostane složno. Pola godine kasnije je vodstvo UNDO, da ne bi izgubilo kontakt s masama, ponovno iznijelo svoje maksimalne zahtjeve, koji se odnose na autonomiju, mjesto minimalnih zahtjeva, koji nisu uzeti u obzir. Iz poljskih glasova se razabire, da se Koscialkowskov pokušaj izmirenja između poljske države i ukrajinskog stanovništva u voj-

vodstvima istočne Galicije može smatrati kao propao.

S neuspjehom politike sporazuma raste automatski opasnost terorizma. Poznato je naime iz iskustva: pada li prestiž legalnih ukrajinskih vođa, raste prestiž ilegalnih vođa i organizacija, koje rade bombama i revolverima. S time u vezi je od velikog značaja nedavno ubijstvo vođe ukrajinskih terorista pukovnika Konovaleca, koji je poginuo od bombe u Rotterdamu. Kako je poljska štampa pisala, vijest o njegovoj smrti je u ukrajinskim krajevima primljena sa žalosti i mnogim grčko-katoličkim crkvama su održane zadušnice za pokoj njegove duše. Konovalec je smatran kao ukrajinski narodni junak. Terorističko krio Ukrajinaca je izgubilo svog vođu, dok su se prvaci umjerenih Ukrajinaca, vodstvo UNDO, prije toga kompromitirali neuspjehom svoje politike. Time su se ukrajinske mase u vojvodstvima istočne Galicije našle bez vođa i nje duže, što se kako javljaju poljski posmatrači, sve očiglednije orijentiraju prema komunistima, bolje rečeno prema Sovjetskoj Uniji.

Osim toga su se poljski mjerodavni krugovi u posljednje vrijeme uvjericili, da se kao bezuspješna mora likvidirati i specijalna politika, koja je vodjena u četvrtom ukrajinskom vojvodstvu Volinju.

Cilj te politike je bio, da se nekadašnji ruski, te dakle pravoslavni Ukrajinci u Volinju drže što dalje od galicijskih grčko-katoličkih Ukrajinaca, koji su nekada bili pod Austrijom, koji su daleko svjetliji. Razlog te politike su bili unutrašnji političke i vojne prirode. Volinji je sa svojih 36.000 kvadratnih kilometara najveća poljska provincija i s 2 milijuna stanovnika, od kojih je 70 posto Ukrajinaca, pretstavljajući najnaseljeniji kraj poljskog istoka. Razumljivo je da Poljska od samog početka to provinciju posvećuje vanrednu pažnju. Specijalna politika, vodjena u tim krajevima, bila je spojena s imenom vojvode Jozefskog, koji je pred malo vremena opozvan.

Jozefski se trudio da polonizira tleme, što je ukrajinizirao. Onemogućio je svaku fluktuaciju između Ukrajinaca u Volinju i u Istočnoj Galiciji. U tu svrhu je u Volinju zabranio djelatnost ukrajinskih političkih stranaka, širenje njihovih novina, rad naprednog ukrajinskog združarstva iz istočne Galicije, pa štaviše i dolazak ukrajinskih izvoznika, odvjetnika i obrtnika iz istočne Galicije. Na drugoj strani se Jozefski odrekao svih pokušaja polonizacije. Naprotiv je omenov sarm ukrajinsku stranku pod imenom «ukrajinsko-volinjska unija» i osnivao je ukrajinske zadruge, škole i štamparska poduzeća. U tome ga je po-

magala grupa ukrajinskih političara, koja je — došavši iz Sovjetske Ukrajine — 1920 godine pod vodstvom atamana Petljura zajedno s Poljacima vodila borbu protiv Sovjetske Unije i poslila je razna uteka u Poljsku. Poslije nekog uspjeha posljednjih godina se međutim ispostavilo da eksperimenat vojvode Jozefskog ne odgovara interesima poljske države.

Volinjsko stanovništvo, istina pravo priznaje starije vojvode Jozefskog za ukrajinski jezik i kulturu, ali je odbijalo poljsku državnu idiju.

Bojkotirao je politički smislo njegovih nastojanja i pošto je na drugoj strani isključeno iz struje pravog ukrajinskog nacionalizma galicijskog kova, sve više je podlegao susjednim sovjetskim rudostanicama u Kijevu, Harkovu i Odesi. Time se mogu protumačiti bezbrojni, komunistički masovni procesi u Volinju, kao i nicanje raznih seljačkih sekta kršćansko-komunističkog karaktera. Želeći da učini kraj tome stanju, poljska vlada je opozvala vojvodu Jozefskog. Na njegovo mjesto je došao administrativni činovnik, koji treba da i u Volinju zavede nekompleksiranu praksu, koja je obična u drugim vojvodstvima.

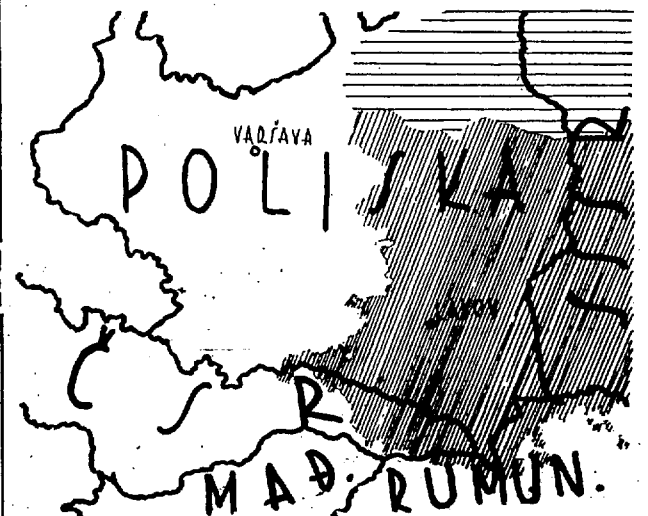
Međutim su posljednji događaji u Čehoslovačkoj prouzrokovali vrlo jako vrenje među Ukrajinacima cijele Poljske,

kao uostalom i među svima manjinama. Postavljanjem posebnog ministarstva Podkarpatske Rusije i autonomije tih Ukrajinaca u Čehoslovačkoj, sve je to stavilo poljsku vladu pred nove probleme. Jer sada se poljski Ukrajinci nalaze između dvije autonomne ukrajinske republike: kulturno, nacionalno i politički autonomne Podkarpatske Rusije u Čehoslovačkoj i Ukrajinske SSR u Sovjetskoj Rusiji, koja ima nacionalnu i kulturnu autonomiju.

Hoće li poljska vlada diplomatskim potezima u vanjskoj politici i popuštanjem ili pritiskom u unutarnjoj politici uspjediti da za duže vremena sprijedi ukrajinske nacionalne tendencije, pokazati će bliska budućnost. (p)

ISTA PRAVA I ZA SLOVAKE U MAĐARSKOJ

Rusinski list »Ruski Narodni Golos u Užhorodu javlja, da je slovački narodni odbor u Budimpešti, koji zastupa 300.000 Slovaka u Mađarskoj, izdao manifest u kome se traže jednaka prava za Slovake u Mađarskoj, koja Mađari zahtijevaju za svoje sunarodnjake u ČSR.

KOSE CRTE — UKRAJINCI — VODORAVNE CRTE — BJELORUSI KRIVE CRTE — DRŽAVNE GRANICE

KNEZ ARSEN

NJ. VIS. KNEZ ARSEN

U srijedu 19 oktobra o. g. u svome domu u Parizu, preminuo je Knez Arsen Karadjordjević. Smrt je nastupila u 13.30 sati.

Kao drugi sin srpskog Kneza Aleksandra Karadjordjevića, Knez Arsen rodio se u Temišvaru 4 aprila 1859 godine. Njegov stariji brat bio je Kralj Petar Veliki Oslobođilac.

Desto veliki dio svoga života Knez Arsen proveo je u emigraciji. Bio je vriedan saradnik svoga brata Kralja Petra Oslobođilaca. Posljednje godine svoga života proveo je u Parizu.

Smrću Kneza Arseno Nj. Kr. Visočanstvo Knez Namjesnik Pavle gubi svoga oca.

Neka je slava Knezu Arsenu Karadjordjeviću.

URED ZA HRVATE U INOZEMSTVU

Zagreb, 25 oktobra 1938. — U posljednje vrijeme je u Zagrebu među nekim kulturnim radnicima i mladim političkim ljudima niknula ideja da se osnuje jedan ured koji bi imao za cilj da se sistematski prati život Hrvata u inozemstvu, da se prouči njihova povijest i nađu mogućnosti za uspostavljanje što jačih duhovnih veza između matere zemlje i ostalih Hrvata u svijetu.

Taj ured bi sakupljao statističke podatke o našim iseljenicima u svijetu, kao i podatke o hrvatskim naseljima na pr. u Austriji, u Južnoj Italiji, Rumunjskoj, Mađarskoj i drugdje, a poglavito podatke o stanju i razviku onih dijelova hrvatskoga naroda koji se nalaze u neprekidnom geografskom kontinuitetu s materom zemljom, iako nisu u zajedničkim političkim granicama s maticom.

Jedan ugledni hrvatski javni radnik nam je ovih dana tumačio na koji način bi trebalo taj ured organizirati i finansirati, a već se ima u vidu i ljude koje bi se pritegnulo na saradnju. Po svemu se čini da će ove zime doći barem do postavljanja osnovica za taj rad, a već na proljeće bi se počelo sistematskim radom, u početku u malom, a kasnije, kada bi se uspjelo zainteresirati i širu javnost za tu akciju, moglo bi se postaviti čvrste temelje jedinom uredu koji bi vodio računa o svakom Hrvat u gajejed se on nalazio.

OVAJ BROJ »ISTRE« DONOSI

- Ukrajinci u Poljskoj
- Ured za Hrvate u inozemstvu
- Kvarnerski otoci
- Maji spomenik u Čehoslovačkoj
- Istrana na Slovenskolokom letu u Pragi
- O našem čovječinstvu
- (Odgovor: G. A. Čiliga Matji Balot)
- Naš omladinski pokret i esperanto
- Histerijski oktobarski dan
- (Konac fejtuna »Na unutarnjem frontu«)
- Jurina i Franina
- Kaj odlučuje?
- Manjine
- Vijesti iz Julijske Krajinje
- Kasne političke vijesti
- Kulturne vijesti
- Ita. itd.

JURINA I FRANINA

Jurina: — Bog daj zdravlje, Frane, ča je novega?

Frana: — Novega? Pa sve je novo. Sve se miša kako fažoli u loncu. Kunfini se miste kako da se dili komunala, ministri lete s reoplanin iz jenega kraja svita u drugi, a na svin krajin svita pucaju ljudi jeni u druge.

Jurina: — Da, da, 'susvita je to, moj Frane. Da se nadje jedan pametan čovik na cilen ton svitu pa da prisudi po pravici i poštenju te svadje i da uredi te kunfine.

Frana: — Inglezji su pametan narod; da se tamo ne nadje kakovi čovik od pameti i beside da to sredi.

Jurina: — Znaš ča, Frane. Da pišemo mi kakoven Inglezju neka to uredi.

Frana: — Ča kakoven lord?

Jurina: — Vidiš ta ti valja. Inglezski lordi su prvi na svitu. Kad se ono prid dva lita počelo pucaju u Abisniji, doša je jedan lord ča se zva Hor, pa je tako lipo stvar uredija da je rat svršija u kratko vrme.

Frana: — A oni drugi Runcimidi, si vidija, a kako je lipo umirija Češku.

Jurina: — Reka san ti ja da su Inglezji, a mašino Inglezski lordi, prvi ljudi na svitu. I još oni Čehi neće da mu podignu spomenik.

Frana: — Da sam ja na njihovom mistu, ja bi podiga spomenik kako putijski Divič onen Runcimidi i onen družon Inglezju, onen, kako se ono zove... onen ča leti s lunbreon...

Jurina: — Čenberliči.

Frana: — Da, ton Čenberliču bi podiga spomenik, a i još kakoven lordu.

Jurina: — Recimo onon brižon lordu ča se već priko dva lita jadan muči da umiri one vrucé Spaiuole.

Frana: — Da i njemu. Jadan čovik koliko se samo namučija.

Jurina: — Inglezji, Inglezji, — to su ljudi. Prvi na svitu.

Frana: — A nad svin njima su lordi.

Jurina: — Da lordi — velika besida — puna su ti usta kad izgovoriš.

Frana: — Pa da mu pišemo — vržimo da se neki lord zove Horčeman. Piši Frane!

Jurina: — A ča ću mu pisati!

Frana: — Piši, ja ću ti kazivati.

Okavko: — Dragi šior lorde, dodji k momu kunu Franini i meni da nán, po pravici prisudiš svadje i podiši nán kunfine od naših vrtli i naših podvornic.

Frana: — Ma ja i ti nismo u svadji i naši kunfini su na mistu.

Jurina: — Nismo mi, na mi ćemo mu već kazati kadi ni mira i kadi su kunfini primišćeni, pa će on to uređiti.

Frana: — Da te pitaš mistu, Jure. Imaš ti rakovi veliki kašteja od sto kamara i boške pune zeci i jeleni.

Jurina: — Ča si munjen — ter znaš da moja poldevica ne sliči na kašteja i da su mi one dvi mendule iza kuce čila boška.

Frana: — Znan ja to, znan, ali znan da lord Horčeman mora biti neki veliki gospodin i da on neće doći ako nisu kastei i sve na veliko.

Jurina: — Pa ča mu ga postati u palac Sviridurina, tamo će mu biti lipo, a mi ćemo doći k njemu svako jutro da mu rastumačimo za što gre.

Frana: — Jure, Jure, vidi se da si star i da gubiš bistrinu Bože mi prosti.

Jurina: — A zašto?

Frana: — Pa valja ča lord Horčeman slušati beže Siora Gvidurina kod kojega bude stá, nego tebe i mene u koretin. I učiniti će onako kako mu on kaže.

Jurina: — Oslobođi nas Bože! Onda je bolje da lord Horčeman stoji doma.

Frana: — Pa vidiš i sam da je bolje. Ter znaš da lordi i koretin ne moru ići skupa.

Jurina: — Ali pravica — — —

Frana: — Pravica simo, pravica tamo, ja san doša na kraju do teža, da bi rekla:

Od kune, glada i rata...

Jurina: — Ingleskoga lorda...

CHAMBERLAIN KAŽE...

»Pravo nije materija koja se može ditieliti na fragmente. Po svom duhu i u praksi, pravo se ima smatrati kao jedno i nedjeljivo. Kada se ono u rješavanju narodnosnog pitanja željeo i želi postići za sebe i za svoje prijatelje, onda se mora dozvoliti njegova primjena i protiv samoza sebe i protiv svojih prijatelja.«
NEVILLE CHAMBERLAIN

TRST — TRŽIŠČE ZA VINO

Za Genovo zavzema Trst v izvozu prvo mesto, a Benetke sledijo za Trstom v precejšnji razdalji. Tudi v izvozu vina zavzema Trst gotovo drugo mesto v Italiji, ako ne prvo. Mnogo vina gre skozi Trst iz tranzitno (tuja vina): Ze zaradi transporta dobiva erar v Trst veliko tujih valut, kar je posebno važno v sedamdeset letih. Eksport vina iz Italije znaša okoli 860.000 letolitrov na leto (maksimum 1933 leta 866.892 hl.) L. 1932 so ga odposlali iz Trsta (po železnici mnogo več kakor po morju) in sicer skupno 171.792 hl. l. 1933 202.752 hl. l. 1934 288.868 hl. l. 1935

227.418 hl. l. 1936 246.373 hl. V tem izvozu niso bila samo italijanska vina, temveč je bilo precej grškega in španskega vina, ki je šlo skozi Trst v tuje države (posebno na sever). Tako odpade l. 1934 na španska vina 27.180 hl. Največ vina izvažajo Trst v Nemijo skupno z Avstrijo in Sijem 208.331 hl. leta 1934, in 179.897 hl. leta 1936). Za njo pa sledi Češkoslovaška. Vino se nadalje izvažajo v precejšnji količini še v Brazilijo, Egipt, na Poljsko, na Malto, v Švice, nizozemsko Indijo, na Nizozemsko, v Somalijo, in Združene države.

NOVA ŠOLA

Prem, oktobra 1938. — (Agis). — Premška občina, ki šteje komaj dobrih 1600 duš, je imela nekako do leta 1928 samo eno šolo v starem šolskem poslopju na Premu. Brez dvoma je, da ta poslopje že zdavnaj ni več odgovarjalo niti po številu in obsegu prostorov niti po higijenskih predpisih. Vendar se merodajni čimtelji niso mogli odločiti, da bi zidali novo šolsko poslopje, ki bi bilo na vsak način bolj potrebno in koristno, kot pa občinsko poslopje, ki so ga zgradili pred nekaj leti. Pač pa so začeli v oddaljenejših vasi odvarjati po privatnih hišah eno- in dvorazredne šole. Tako so že nekaj let sem skraj vsako leto otvorili v kakšni vasi preunske občine novo šolo. Najprej je dobila svojo šolo največja med najbolj oddaljenimi vasi, in sicer Celje. Polem so sele po daljšem presledku otvorili šolo v Sp. Bitunjah za vse bližnje vasi in naselja, lani so jo otvorili na Janeževem brdu, ki šteje komaj 19 hišnih številk, letošnje jeseni pa so otvorili dvorazredno šolo tudi v Smrljah. Šolo so namestili v privatni hiši, last posestnika Al. Kovarčiča, ki ima že nad leto dni tudi dopolnovo v hiši, ali boljše rečeno, gostilno. V vsaki od teh šol poučuje le ena učiteljska moč in jim obiskujejo otroci prvih razredov, med tem ko morajo v višje razrede le na Prem. Pri nas smo tako s solami res dobro oskrbljeni, saj smo dobili od l. 1928 dalje že 4 šole, poleg tega pa še otroški vrtec na Premu

NOVI KOMESARI

Pula, okt. 1938. — Ovih dana su bili imenovani novi općinski komesari u Lanišću, Vižanadi i Balama. U Lanišću je dosadašnji podoštast Moscati (Mazetić) predao ost. ku. jer je kao učitelj premješten. Za općinskoga komesara bio je imenovan Josip Scala. Vižnadski podoštast, Bruno Afri je bio razrijeđen, a na njegovo mjesto je imenovan za komesara prefekturini činovnik dr. Manzi. Učitelj Guidoni, podoštast u Balama, promješten je u Rim, a za općinskog komesara je poslanjevan Ricardo Ciein.

Ceste i melioracije

Rijeka, 26 okt. — Prošle srijede održao je 17. upravni pokrajinski odbor sjednicu na kojoj se raspravljalo o cestama u Rijekoj pokrajini. Na toj sjednici se konstatiralo da su pokrajinske ceste u vrlo lošem stanju i da bi ih trebalo popraviti, barem tamo gdje se križaju sa državnim cestama. Posebno važni su za ceste Ilirska Bistrica—Podgrad i Ilirska Bistrica—Parje. Medjutim se na sjednici utvrdilo, da iz redovitih pokrajinskih sredstava neće biti moguće izvršiti te radnje, a predsjednik odbora Šušmel je naglasio da se u posljednje tri godine nije smjelo, po naredjenju centralne vlasti povisiti pokrajinski proračun. Nije se smjelo povisiti ni porez ni trošarinu, a nije se smjelo sklopiti ni zajam. Tako je došlo do toga da su se zamislile gradnje i popravak cesta. U razgovoru što ga je šušmel ima s prefektom dobio je obećanje da će se izostane cesta riješiti, ali će morati i pokrajinska uprava naći načina da se stvar uredi. Na sjednici se govorilo i o melioraciji zemljišta oko Rijekine. Ovih dana su počeli radovi na isušivanju močvarnoga terena, a po naratu imala bi se cijela Rijekina regulirati.

Vzpenjača na Sv. Goro

Gorica, okt. 1938. Listi prinášalo vest, da je min. predsjednik Mussolini potpisal nekaž delnic družbe, ki bo delala vzpenjačo na Sv. Goro. Žična železnica bo dolga malo manj nego 2 km. Vstopna postaja bo na cesti, ki vodi iz Solkana proti Kanalu ob vnožju Sv. Gore, druga pa bo tik cerkve. Na Sv. Goro prihaja 70.090 romarjev letno, zaradi tega bo vzpenjača služila za pospeševanje turizma. Sv. Gora je znana že zaradi bojev iz svetovne vojne — Razlika v višini med vstopnino in končno postajo je 570 m, ki jo bo vzpenjača premagala v 5 minutah. V prometu bošta 2 kabini s kapaciteto po 25 oseb vsaka.

Tržaski industrijski center

Jutro prináša: Tržaski industrijski center je bil glede na odmero davkov kot poseben okraj ustanovljen pred 10 leti. Ta okraj obsega Trst, Milje, Nabrežino in Tržič. Industrijska podjetja na področju tih štirih občin so bila oprešćena carin za vse gradbene potrebšćine in stroje, ki so si jih nabavila v tujni. Njihova skladišća so dobila pravice skladišč v svobodni luki. Njihovi dohodki so bili oprošćeni dohodnine, kolikor so bili namenjeni novim investicijam. Dohodnine so bili oprošćeni za dobo 10 let tudi vsi dohodki od novih obratov. Vsakega povliška dohodnine, zgradarine in zemljiškega davka pa so bili oprošćeni vsi stari obrati, ki so se kakorkoli povečali ali preuredili. Te davčne olajšave so bile od vsega početka določene za dobo 10 let. Koncem l. 1. bi se morale ukiniti, razen za nove obrate, glede katerih veljajo te desetletne olajšave za vsakega posebej. Sedaj pa so se razširile govorice, da bodo olajšave podaljšane za nadaljnji deset let.

Uboj v Trstu

Trst, okt. 1938. Preteklega tedna se je v ul. Scoglietto zgodil umor. Neki Aldo Zerjal je z brivno britico prezal vrat 25-letni Rozaliji Godinevič, ki je takoj namrta zaradi izkrvavitve. Storitelj je po strašnem dejanju pobegnil in policija ga znan naše. Ugotovili so, da je Zerjal ubil Godinečovo, ker mu niso dovolili njeni starši, da bi se z njo poročil. Zerjal je znan kot večkratni kaznjavec in zaradi tega so se hčerkinji starši protivili poroki.

KOLIKO JE DOBILA TRŽASKA POKRAJINA IZ AFRIKE.

Trst, oktobra 1938 (Agis). Po uradni statistiki so delavci iz tržasko pokrajine, zaposleni v italijanski kolonijah v Afriki, poslali v septembru t. l. svojem četrtilijonu lir prihrankov. Po teh statistiki bi poslali delavci iz tržasko pokrajine od 1. januarja 1937 pa do konca septembra letošnega leta skupaj 7.177.000 lir prihrankov!

KAKO SO POLJAKI ZAVZELI TJEŠIN

Pretekli teden je prinesel ugledni švicarski list »Nieu Züricher Zeitung« poročilo svojega poročevalca iz tješinskega ozemlja, ki ga prinášamo dobesedno: »Ko so Poljaki zasedli Tješin in okolico, so takoj izdali povelje, da morajo izgnati vsi nemški, češki in dvojezični nastipi po trgovinskih ulicah. Vsi občinski namestniki so bili takoj opušćeni. Čela vrsta Nemcev, Čehov in Judov je bila takoj izgnana. Vsa območja stojiča družin so bile razpuščene. Solstki popis je bil razveljavljen in bo obnovljen. Po trgovinah so bili nastavljeni komunistični vođe trgovin poljske narodnosti. »Vsem oddaljenim se je moralo čudno zdeti, da Poljaki v tečaj 8 dni še vedno niso zasedli vsega razmeroma malega tješinskega ozemlja, ki ni globlji od 30 km. Dne 5. oktobra so v poljskem tisku objavili uradno razpelo, da se je zasedanje zaradi tega zavleklo, ker je poljsko vojsko povratno odredilo prenosno načrta o zasedanju tješinskega ozemlja. Dne 7. oktobra, ko zasedanje ni še vedno ni napredovalo, je izšlo zaplet uradno poročilo, da se zavlačuje iz plete obzirnosti do Čehov. Deljansko pa je bil položaj čisto drugi. Resnica je sledeča: Dne 3. oktobra so »prez poljske čete dosegle kraj Trzinjez, Karvin in Lazy. Tamkaj so zasedle svoje zastave. Ponoti pa so dopajni za

stare pobrali, poljske vojake pa prepodili nazaj. To je pravi vzrok za tako imenovano »prenosno načrta o zasedanju«, o katerem govori poljsko uradno poročilo. Dne 6. oktobra so Poljaki Trzinjez ponovno zasedli z oklopnimi vozovi in avtomobilnim lovnikom. Na njihovo mesto od vseh strani obkolili, nahar šle so vanj vtokarali. V prenosnem revirju okrog Karvina se je postavilo Poljakom v bran vse prebitalstvo in vsi rudarji brez razlike narodnosti. Poljaki so se nahajali v najboljem položaju, ker vendar z odprtim bojem niso mogli opozoriti ves svet na težave, na katere so naleteli pri zasedbi, in na dejstvo, da se je vse prebitalstvo postavilo v bran proti prihajajočim odrešiteljem. Rudarji so nabili napise kot na primer: Naj ima Karvin kadar hoče, samo Poljaki ga ne smejo dobiti. Prebitalstvo je namreč čudovito prebralo Poljakov po drugih že zasedenih krajih in je bilo ogareno. Ljudje bi bili rajši imeli plibestic. Končno so Poljaki kraj obkolili in ga zasedli. »Tamboli značilno je, da so Poljaki v pospešeni naglici nadaljevali zasedanje drugih krajev. Presentilo je, da so že vtokarali e Bogumini, ker prebitavo večidel le Nemci in Čehi in da so to čužno železniško križišće zasedle same oklopne čete. Skozi Bogumini gre večji del prometa iz Stezije na Balkan.«

Drobiž

— Dornberg. — Naš letošnji vinski pridelek je prav obilen, kapljica je prvovrstna. Že do sedaj smo prodali preko 2.000 hl moštja. Cenu gre preko 80 štokin za liter. Upamo, da se bo kupčija tudi nadalje lepo razvijala in si bomo nekoliko pomagali pri našem gospodarstvu, ki je zaradi številnih vzrokov tako obremenjeno.

— Gorica. — V bližini Godoviča su obmejni mličniki aretirali Ivana Krašno iz Vipave, starega 44 let, in Božidaria Krašno, starega 38 let, iz Budanj medtem, ko jim je tretji utekel. Pri preiskavi so jim našli 5.000 lir, ki naj bi služile za nakup živine. Odvedli so ju v idrijske zapore.

— Gorica. — Blizu St. Petra pri Gorici se je zadnje sredo martno ponesrežil 24-letni Matij Jug iz Bukovice. Na neki njivi je našel granato in jo takoj skušal razstaviti. Pa mu je pod udarci s kamnom eksplodirala. Dobil je hude poškodbe po vsem telesu. Sicer so mu ljudje iz bližnjih hiš takoj prhiteli na pomoč, a že pol ure po eksploziji je postročbam podlegel.

— Gorica. — 50% popust za množestevine družine pri vožnjah, z avtobusi. Vsa avtobusna podjetja v gorški pokrajini: Ribji v Gorici, Devetak v Tolminu, Rosina v Kobardu in Gianesti v Idriji so sklenila, da dajo članom družin s številnimi otroki pri vožnjah na njihovih progah pedesetodsetni popust. Kdor je v občini seznanu mnogobrojnih družin, naj se zgasi pri zaupniku avtobusnih podjetij, ki je določen za vsako občino. Pri njem dobi predpisano izkaznico s fotografijo. Na podlagi te izkaznice dobi potem polovično vozovnico za posamezno vožnjo, ki jo pa sme izstaviti samo centrala podjetja. O podrobnostih postopanja naj se vsakdo pouči pri zaupniku ali v centrali.

— Opatica. — 17-letni Belasič iz Poljan se je s koleksom zaletel v avtobus. Zlomil si je nogo.

— Rijeka. — U dječjem vrtcu je u četvrtak počela školska godina. U vrtić je upisano 189 djece. Među njima je 96 dječakih, 62 tjaljanska djeteta i 11 romaćakih i mađarskih.

— Trst. — Za naslednje leta je določilo ministristvo javnih del 3 milijone lir za gradnjo delavskih hiš.

— Trst. — Zgradili so veliko garažo za elektricne lokomotive.

— Trst. — Umrli so: Sablić Anton 78, Sušić Ivan 71, Lukač Bruno 9, Breziger Hadrijana 2 meseca, Kante Andrej 60, Žauček por. Perin Marija 59, Mihić Anton 46.

— Trst. — Pred sodišćem je bil oprošćen neki Sora, ki je težko ranil blizu barokovjanskega pristanišća Pavlo Petelinovo, ko je plaval. Z veslom jo je udaril po obrazu, tako da ji je spajčil obraz za vse življenje.

— Trst. — Alojz in Leopold Požar, Josip Digiotti, Andrej Filipič in Ivan Požar so bili obsajeni na vsak 6 mesecev zapora pogojno, ker so pretepli v Vremah Perliavca Jakoba, starega 57 let.

— Trst. — 80-letni Mankoč Ivan iz Smihle je bil obsajen na 2300 lir denarne kazni, ker je tihotapil saharin. Pred prizivnim sodišćem je bil oprošćen.

— Trst. — Uslužbenici, ki so vpisani v pokojninsko zavarovanje pri tržaskemu Lloydu, bodo morali odslej plačevati za 30 odstotkov večje prispevke.

— Trst. — Na ozemlju med skladišći tržaskih podjetielic in mestno planoto so pričeli preat kratkim graditi nove tramvajске delavnice, v katerih bodo mogli od leta do leta popravljati in vzdrževati po 150 tramvajskih vozov. Stavbišće meri okrog 5.500 kv. m. Na njem grade več posloj, mehanicne delavnice, varilnico, mizarsko delavnico, skladišće in upravno poslopje.

— Trst. — Pred sodišćem je bil oprošćen Gorjan Jakob, star 26 let, iz Vrholca. Obtožen je bil, da je 28 februaria t. l. povzročil gozdni požar v bližini Vrholca. Tega dne je namreč pripravljali kosilo za tesalce, ki so delali v gozdu. Zaradi vetrice se je ogenj razširil s primitivnega ognjišća na suho travo, ki je bila okoli in potem na gozd. Zgorelo je 20 ha gozda. Gorjan je dokazal, da ni zakrivil požara.

— Trst. — Preteklo nedeljo so tatovi udrl v trgovino urarja Ritšne in odnesli za 60.000 lir dragocennosti. Polticia se kakor podala na »skanji stonice« in jih je tudi kmalu našla. Aretirali so Bruna Bastianuttiha, stanujočega v Rocolu, na katerega je padla sumnja. Pri poizvedovanju jim je mnogo koristila elektricna ura, ki so jo policisti našli v trgovini na tleh in ki je kazala 2.30. Tatovi so namreč izkopal luknjo v zidu in so pri tem pretrgali žice elektricne ure. Bastianutti ni mogel dati točnega alibija za omenjeni čas in je končno priznal tatvino. Bastianutti je končno izpovedal, da je »delal« skupno z Gorcem Viljemom, katerega so takoj na to prijeli.

MALE VESTI

Talijanski ministar korporacija naredio je, da se u buduće ne izdaju Židovima trgovačke koncesije ni dozvole za javne radove. Ujedno je obustavio već podijeljene koncesije.

Italijanski veliki fašistički svet je o dobrih načrti zakona o zbornici fašizm u korporaciji. S tem preneha dosedajni parlament, na njegovo mesto stoji korporacijska zbornica. Senat ostane. Poslanci se bodo imenovali nacionalni svetovalci in bodo vsi imenovani.

Pretsjedniki Židovskog univerziteta u Jeruzalimu profesor dr. Magnes predao je talijanskom generalnom konzulu rezoluciju koju je donio glavni savjet Židovskog univerziteta na svome posljednjem zasjedanju u Londonu, a u kojem se odbija subvencija talijanske vlade namijenjena održavanju katedre za talijanski jezik i literaturu. Glavni savjet Židovskog univerziteta donio je tu rezoluciju zbog novog protužidovskog stava Italije. Međutim, nezavisno od toga, na jeruzalimskom židovskom univerzitetu i dalje će se predavati talijanski jezik i literatura. (E v k o r.)

Okrog 70 milijard frankov so stale vse vojne priprave za časa mobilizacije v pretekli krizi.

1600 seljačkih obitelji sa 20.000 članova naseljava talijanska vlada u Libiji. Oni putuju 28. o. m. s 18 velikih transportnih brodova u Tripolis i Benغازiju.

Prema londonskim informacijama doći će do ratifikacije britansko-italijanskog sporazuma tek onda, kad Italija povuče sve svoje trupe iz Španije.

U talijanskom korporativnom parlamentu bit će zastupane Abesinija i Libija sa 12 predstavnika, inspektora rada u kolonijama i federalnih fašističkih sekretara.

Na španjolskom ratu nema ništa novo, osim bombardiranja Frankove avijacije u luci Valencije.

Veći broj republikanskih bjegunaca stigao je iz Frankove Španije u luku Brest. Oni su svladali stražu i pobjegli na morskou obalu, gdje su otieli jednu ladju.

Rimski »Giornale d'Italia« piše na adresu engleske i antifašističke štampa, da Italija doduše ne želi rat, ali ga se isto tako i ne boji kao ni priprema, koje se vrše u tom cilju.

Nakon pada Kantona i Hankaua Kinezi nastavljaju s otporom u unutrašnjosti pokrajine Kwantung.

V zvezci z vedno večjo avtarihijo bodo povečali v Italiji tudi produkcijo sladkorne pese. Mussolini misli, da bi 165.000 ha površine posajene s sladkorno peso, zadostovalo za kritje nacionalnega konsuma sladkorja in derivatov, ki znaša 4.000.000 kvadratov.

Bivši predsjednik češkoslovačke republike dr. E. Beneš je nenadoma odputovao na Anglesko. Tu bo ostal tri do štiri tedne, nato bo odputovao v Ameriko, kjer bo predaval na čikaški univerzi.

Vse angleške investicije na Kitajskem so sedaj v nevarnosti vsled zavzetja Kantona s strani Japoncev. Te znašajo 50 milijard dinarjev, ameriške znašajo 16 milijard, a druge države so zastopane v manjši meri. Poleg tega je Anglija še silno zadeta, ker je Hong-Kong sedaj takorekō »džagan«.

Pril občinskih volitvahi, ki so se vršile pretkulo nedeljo v Belgiji, je bila fašistična stranka (rexisti) hudo poražena. Dobila je za polovico manj glasov kot zadnjič. Nekoliko je nazadovala celo katoliška stranka. Vlade stranke so dobile većino in nekoliko povećale svoje pozicije. Izid teh volitev je značajan za preslo veljavi na javno mnenje, ki ga je izvršila nedavna kriza. V Mahonju, Eupenu in St. Vincentu (nemška mesta, ki sta prišla pod svetovni vojni pod Belgijo) so prav tako dobile (iz izjemo v St. Vincentu) većino vladne stranke, dočim je nemška koalicija propadla in bila poražena.

Trst. — Italijanski uradni list pri naša dekret na podlagi katerega bodo v buduće napredovani u drž. službi samo poroćeni in vdovci.

Trst. — Viktor Pećar iz Herpelja je umrl u Trstu za srćno kapjo. — Alojza Baruta, stara 25 let, iz Doline so pripeljali v bolnišnicu, kjer je nenadoma umrl za kapjo.

Trst. — Tržaćani popije vsak mesec 12.000 lit vina.

Trst. — S koleša je padla 15-letna dijakinja Lavra Peric. Dobila je lažje poškodbu na obrazu.

Trst. — Na pravno fakulteto, ki je letos otvorena, se je upisalo 400 slušateljev.

Kvarnerski otoci Istre

Cres, Lošinj, Unije, Susak, Srakane Male i Velike, Ilovik sa Sv. Petrom

1. CRES

Najveći je otok Cres sa istoimenim gradom Cresom, gradom Osorom i sa više manjih i većih sela.

Pučanstvo, osim polovine u samom gradu Cresu i Osoru govori isključivo hrvatski.

Gradjani cresa i osorski bave se mornarstvom, ribarstvom i poljodjelstvom, a mnogi su kao emigranti u sjevernoj Americi. U gradu Cresu je malo brodogradilište. Ova dva grada sjela su i općina. Sela pak na istom otoku koja su blizu mora bave se pomorstvom, ribarstvom i poljodjelstvom, a ona podalje mora samo gojedjelstvom, gojeći masline, vinovu lozu i buhat. Dosta se bave i stočarstvom gojeći ovce. Osobito je bogato na ovacima selo Orleć, gdje nekoje obitelji imaju i do 1.000 ovaca. U najsjevernijem dijelu otoka oko sela Bel i u najjužnijem kraju otoka oko Punte Križa ima šuma i narod izvaža dosta drva za gorivo. Šuma je hrastova, a ima dosta i crnike, jedne suvrste hrasta. U okolici grada Crasa su veliki nasadi maslina od kojih dobivaju dosta fino ulje, koje izažimlju hidrauličnim tljeskovicama, a radja više od potrebe. Gojenje žitarica je na cijelom otoku neznačajno. U ribarstvu se najviše ističe lov srebrela i tuna.

Po selima se ženske oblače u narodno odijelo, koje lagano propada. U Cresu se na više mjesta kopa bauxit.

2. LOŠINJ

Otok Lošinj sa dva gradića istoga imena (Mali Lošinj i Veliki Lošinj ili Velo Selo po starijem nazivu) i sa tri sela Nerezine, Sv. Jakov i Čunski, južnije je od Cresu. U gradiću Lošnju pučanstvo se bavi ponajviše pomorstvom, gradnjom brodova i ribarstvom. Poljodjelstvo je skoro posve propalo; još se malo goje masline. Blizu grada Lošinja nalazi se uvala Čikat sa lijepim palačama i hotelima, te borovim šumicama. U blizini se nalazi i crkva na čast najvještenja Marijina, te je 25. ili velika svečanost. Sagradiše je stari Lošinjani mornari.

U Malom Lošnju je naučička i komplementarna škola i sjelo općine, te tvornica za konzerviranje srbjela. Govori se skoro posve talijanski. Kod Malog Lošinja je otok Lošinj prosječen na mjestu zvanom Privlaka za prolaz brodova.

Varošica Veliki Lošinj broji, oko 1.300 stanovnika koji govore više hrvatski nego li talijanski. Pučanstvo se bavi poljodjelstvom gojeći maslinu, lozu i povrće. Hrvati se bave više poljodjelstvom, a Talijani ribarstvom i pomorstvom.

Mnogo ih je emigriralo u Ameriku. Veliki Lošinj je sjelo općine.

Nerezine je najveće selo na otoku, sjelo je općine. Stanovništvo govori hrvatski i talijanski, dok su pred 30 godina svi govorili isključivo hrvatski.

Pučanstvo se bavi mnogo pomorstvom, nešto poljodjelstvom, ribarstvom i stočarstvom. Ponajviše se izvodi drvo u Mlečke. Goji se maslina i loza. Ima oko 1.200 stanovnika. Sv. Jakov je manji od Nerezine (oko 500 stanovnika), spada pod općinu Nerezine. Govori se hrvatski, te je uopće istog karaktera i uvjeti življenja su kao i u Nerezinama. U ovim dvama selima se do najkasnije uzdržavala narodna nošnja na ovom otoku.

Čunski, selo po veličini kao sv. Jakov, nalazi se između Nerezine i gradića Lošinja. Selo je siromašno, stanovnici se bave samo poljodjelstvom gojeći lozu, maslinu i nešto žitarica. Selo je tik uz cestu koja vodi iz Lošinja u Nerezine. Govori se hrvatski, ali u zadnje vrijeme preuzimlje maha talijanski jezik.

3. UNIJE

Otok Unije s jednim istoimenim selom koje broji 1.200 stanovnika govoreći hrvatski. Pučanstvo mnogo emigrira u Ameriku. Emigranata ima preko 200.

Stanovništvo je vrlo marljivo i štedljivo. Otok je prilično plodan, plodniji nego otok Lošinj i Cres.

Stanovništvo se bavi većinom poljodjelstvom, jer ima veliku ravnicu pjeskovite zemlje, gdje uspeva vinova loza i žitarice. Još se bave ribarstvom i stočarstvom, gojeći ovce. Tegleća marva je magarac kojega ima svaka kuća. — Na otoku je i tvornica srbjela u koje nose ribu stanovnici grada Osora. Otok je prilično šumovit. Goji se maslina i imađe dva mlina za masline. Zupa je sv. Andrije.

4. SUSAK

Stanovništvo ovoga otoka broji 2.000, koji se vrlo mnogo množe. Govore hrvatski. Osobiti tipovi i u kulturi vrlo zaostali. Čudi su vrlo opore. Dijalekt se veoma razlikuje od ostalih hrvatskih dijalekata kojim govore ostali stanovnici ovih otoka. Stanovnici se bave gojenjem vinove loze i ribarstvom, osobito lovom srebrela. Otok je vrlo velika hrpa pijeska, koja se za velikih poplava ruši i propada u more. Ta velika hrpa pijeska leži na životu kamenu tako da se kamen vidi sve oko pokraj mora.

Kamenje za gradnju kuća dovozi se s okolnih otoka.

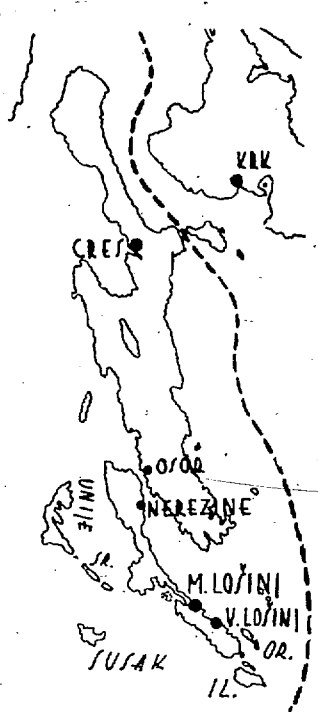
Da im vjeter ne naškodi vinovoj lozi, sadu po otoku trstike. Crkva i velik dio kuća nalazi se podalje mora, dok se manji broj nalazi na morskoj obali gdje je pristanište brodova. Nošnja je narodna, ali samo kod ženskih. Budući da imaju samo vino kao poljski proizvod, piju mnogo vina, pa i ženske i djeca. Visokog uzrasta i crvenkaste boje lica i kose.

5. SRAKANE VELIKE I MALE

Velike Srakane imaju malo plodne zemlje gdje sjaju žitarice i goje lozu, dok po golom zemljištu pasu ovce. Bave se i ribarstvom. Broj stanovnika 80—100 bez škole do pred par godina, a ni svečanika nema. Stanovnici po čudi, običajima i jeziku posve su slični onima na Susku. Spadaju pod Susak gdje i mršve pokopaju.

Male Srakane; sav otočić je plodan, zemlja pjeskovita kao ona na Susku. Stanovnici su poput onih na Susku od kojih su potekli kao i oni na Vel. Srakanama.

Bave se ribarstvom i gojenjem vinove loze. Spadaju pod selo Čunski dok je općina jednima i drugima u M. Lošnju. Vinova loza vrlo dobro rodi kao na Susku i otok je obilato zasaden trstikom koja čuva vinograde od vjetera. Goje nešto i žitarica. Na otoku je škola, a pučanstva ima oko 100. Ni ovdje nemaju svećenika ni groblja. Bogomolja je mala kapelica kao i na Velikim Srakanama. Jedne Srakane od drugih su udaljene po prilici oko 80 m.

KVARNERSKI OTOCI ISTRE BEZ OTOKA KRKA

6. ILOVIK SA SV. PETROM

Ovi otočići su dosta kršovit i obršteni malom šumicom, maslinama i vinovom lozom. Broj stanovništva je oko 600 od kojih je oko 130 u Americi na zaradi. Govori se hrvatski. Stanovnici se mnogo bave ribarstvom tako da ima skoro svaki svoj čamac i ribar je. Osobito se bave gojenjem masline. U selu ima tri mlina za masline od kojih jedan imađe hidraulički tljesak. Zemlja je na oba otoka crvena i dosta plodna. Ulja se s godina na godinu proizvode više od domaće potrebe, tako da se lijep groš domlje iz ulja dok se vina čini jedva za svoju potrebu. Crkva je sv. Petra i Pavla na većem otoku gdje je i selo. — Na doč je groblje na manjem otočiću Sv. Petra na zemljištu starinskog manastira Benediktinaca sagrađena darom kralja Krešimira Velikoga iz godine 1058.

Na ovom se otociću nalaze ruševine kule mletačke sagrađene za providura Filipa Pasqualiga 1597 koja bi na pola porušena 1806 od Engleza. Ova je kula bila sagrađena na zapovjed i prijetnju Turske protiv Senjskih Uskoka.

Ova dva otočića sačinjavaju krasnuluku za veće brodove, a imaju dva ulaza. Spadaju pod župu i općinu V. Lošinj i na granici su prema Jugoslaviji.

Broj pučanstva već oko 15 godina vrlo nazaduje. Prvi stanovnici ovoga otoka su iz V. Lošinja, dok se kroz zadnjih 30 godina doseljavalo iz drugih općina. Škola se nalazi u novoj školskoj zgradi u selu je i azilo (Dječji vrtić »Kralje Redentec«).

Na južnoj strani otoka Ilovika nalazi se lijepa, pitka i pjeskovita uvala. Prizne inko zgodna za kupanje. Tu je uvala prije rata umajmo budimpeštanski načelnik milijuner Štefan von Barsel, dok je na suhom kupio veliki komad zemljišta što je i sada njegova svojina. Mislio je tu graditi kupalište. Ta je uvala udaljena od sela 20 minuta.

7. ORJULE

Blizu Ilovika prema V. Lošnju nalaze se dva nenapućena, ali šumovita otočića: Velike i Male Orjule. Na jednima je i druga nasada maslina, ali u manjoj mjeri. Velike su od malih odjeljene sa 30 m širokim rukavom. Na Malim se Orjulama sada vadi korjenje vrilasa za pravljenje lula za pušenje. Za taj posao došlo je oko 40 Talijana iz starih pokrajina. Na V. Orjulama se nalazi lijepa pjeskovita uvala za kupanje.

NOVO SASTAJALIŠTE EMIGRANATA U ZAGREBU

U subotu otvara se u kući g. Željka Viližnina iz Sovodnje nova gostionica koja će se zvati »Trst«. Do sada smo u Zagrebu imali gostionicu »Istra«, gdje su se sastajali Istrani, a sada dobivamo u Zagrebu i drugu gostionicu u kojoj će se naši emigranti sastajati na razgovor i partiju briškule i trešeta.

MANJŠINE

Oktobarski zvezak slovenske mesečne revije »Dejanje« je prinesel med drugimi tudi tale članek, ki ga je spisal E. K(obeck).

»Manjšine nastajajo kot kompromisni dohod nasprotujočih si nati, na eni strani pravice do samoodločevanja narodov, na drugi strani pa etatičnega natiela.

Wilsonovski natiel, ki je po Versaileu za nekaj časa znamenalo, je izraz globlje človeškega natiela, po katerem je svet hrami človek dožan izpolnjevati svoje in naravne dano in svojem bistvu somerno po vrsti. Osebo poslanstvo pa izpolnjuje posamezno tem bolj, čim se prerušti in bliža svetlozoku ter a njim oblikuje naravne človeške skynosti, med katerimi je narod ena najvažnejših. V razvoju človekovega življenja je narodna resničnost postala neobhodno potrebna sestavina socijalnega in duhovnega življenja. In ker je povprečnemu človeku žanes storaj nemogoče razvijati osebne kvalitete brez sozvočnega in ugodnega narodnega območja, more biti človeku dana čista družabna možnost, da se svojemu narodnemu območju priljubi in od njega podprži.

Drugo temu nasprotujoče natielo pa pravda, da največja vrednota nista svoboda in človekovo osebno poslanstvo, ki ga pospešuje narodno območje, ampak red, ki ga postavlja država. Država je za zgodovinski gospodarski, upravni in strateški spoj, ki se

te težko prilagava duhovnim potrebam človekovim in zemljišpisno doganjam oblikam narodov.

Ovo natiel sta po vrednosti evidentno natielati, saj izjavamo prvo iz bistva človekove narave, drugo pa iz zgodovine, iz družabne pravice. Dejstvo, da v človekovem življenju ne prevladuje duhovno, osebno natielo, marne celo vedno bolj podlega, dokazuje veliko človeško krivico. Manjšine so torej izraz največje sodobnega problema: kako spraviti v sklad človekove osebne duhovne zahteve s novno organizacijo sveta. Prepad, ki zija med človekovo temeljno potrebo po osebno razvoju, družabni svobodi in življenjski zadovoljenosti na eni strani in med družabnim redom, ki ne služi tem osebnim smotrom, na drugi strani, je vedno večji. Manjšinsko vprašanje je potekalom del velikanskega družbeno-duhovnega vprašanja. Kadar bo u bistvu rešen socijalni problem bo omogočeno manjšinsko reševanje.

Možno si je namreč zamisliti prihodnost, lico bo svobodna proizvodnja uravnana s goj na človeški potrebi, da ho lo imelo za politična, svobodna napostol interesov in zmanjšanje državne silovitosti na zgolj upravno funkcionalnost. Ko se bo uveljavil politični federalizam, a s njim duhovni pluralizam, bo pravno zavarovana suverenost človeške osebe in njenih občestvenih oblik odpravila obenem vse razmere, iz katerih so nastajale ljudi manjšine.

MOJI SPOMINI IZ ČEHOSLOVAŠKE

„Circolo di cultura” v Plznji — Nemske sole in otroški vrtci — Čehoslovaški Sokoli, Orli in socijalisti na Dunaju

Bilo je v l. 1922., ko je naše ljudstvo krvavelo iz tisočerihi ran, ko se nisimo pospravili ruševin naših kulturnih ognjišč, da mi je bila dana srečna prilika obiskati bratsko Čehoslovaško in to da vidim, kako ta mlada država ureja vprašanje svojih številnih in deloma tako močnih narodnih manjšin. Danes, ko CSR pravičljiva, svoje najtežje dneve, mi misli neprestano ubajajo nazaj v tiste lepe dni, ki sem jih prebila med gostoljubnim, treznim in zdravim čehoslovaškim narodom. Na žalost mi lakrat vtedaj mojega izpostavljenega položaja in v sedel prevelikih nalog, ki so me čakale ob mojem povratku v domovino, ni bilo nikdar mogoče urediti in obdelati vso obširno manjšinsko snov, ki sem jo prinesla s seboj. Toda, kar sem tedaj doživljala in kar sem se naučila v bratski Čehoslovaški, mi je bilo podlaga za vse moje poznejše delo, in je to delo prineslo kaj uspeha, se moram zahvaliti le dobri šoli, ki sem je bila deležna.

Ne mislim v naslednjem podati nikake razprave o čehoslov. manjšinah, hočem le obuditi nekoliko lepih spominov, ki bodo morebiti zanimali tudi čitatelje naše „Istre”.

S skupino jugosl. žen, ki je bila, po prijateljevanju s prof. J. Lazarevič, poslana v Čehoslovaško študirat, že tedaj ugotovimo socialne ustanove, smo potovale iz Beograda skozi Budimpešto in prva etapa nam je bila Bratislava. Kot goste čehoslov. Rdečega križa so nas tam pričakovali nekateri člani centralnega odbora v Pragi s tajnico o. Pečantovo na čelu. Sprejem je bil tak, kakor ga znajo prirediti le Čehoslovaki svojim bratskim gostom. Mestno načelstvo nam je priredilo banket, ki se se ga udeležili predstavniki oblasti, med drugimi tudi tedanji agrarni minister s soprogo, ki sta slučajno bila v Bratislavi. Med nami so zavladali takoj pristranski odnosi, izmenjavali smo si misli v navdušenih govorih, kakor je pri takih priložnostih navadi. Slučaj je hotel, da sem našla med Slovaki, ki so nas sprejeli, tudi draga znanca iz prejšnjih let, slov. slikarja Zubota, ki je že tedaj užival v Čehoslovaški dober sloves. V nočem velikem gospodarskem zavodu, v Zadržni banki, če se ne motim, smo videli lepo številno znamenitih slik našega rojaka. Pri banketu me je g. Zubota prisilil, da sem tudi jaz spreporila par besed v imenu svojih bratov. Moje prve besede so rezko pretrgale veselo razpoloženje in po končanem nagovoru sem se kakor v snu znašla tesno obklojena od gruč ljudi, ki so mi sliskali roke, dame me objemale in poljubljale in nisem videla očij, v katerih bi se ne tlesketale solze. Ne vem, kaj sem govorila; toliko se spominjam, da sem dala duška svojim čustvom, ki so se mi vzbudila. Ko sem gledala na Bratislavi dvoje in trejezno napis, table na madžarskih in nemških solah, gospodarskih zavodi s. t. d. in sem primerjala svobodo manjšin na Čehoslovaškem.

Ko sem te dni poslušala govore preko radija iz Jul. Krajine, sem se spominja prve trna, ki mi je zbledel na čehoslovaških tleh. Doropci smo v Brno; na hotelu, kjer smo prenočevali, je visela tabla z napisom: „Circolo di cultura Dante Alighieri”. Isti napis sem videla tudi v Pragi in Plznji. Tu sem vprašala, koliko Italijanov živi v Plznji, pa so mi odgovorili, da ni tam niti enega, pa so mi mi našli kakih pet domačinov, ki razumejo italijanski Na moje začudenje, odkod toliko simpatije, so mi odgovorili: „Bojevali smo se skupaje. Plomenita slovaška duša ni pozabila skupnega trpljenja in skupnih žrtvi. Kako temeljito so na to pozabili njihovi bojni tovariši, smo se prepričali te dni.”

V Pragi sem imela priliko spoznati, koliko smo se Slovenci naučili od Čehov. V narodnoobrambnih ustanovah, ki sem jih obiskovala in kjer so mi izredno ljubeznivo razkazovali njihov ustroj, razlagali njihovo delovanje in uspehe, sem spoznala urove naših stičnih ustanov, pri katerih so se vedno najbolj odlikovali murini delavci, ki so izšli iz praške šole. Matice slovaška Severoslovaška Jednota — naša Ciril-Metodova družba, Jugoslovaška Matica, naš Narodni svet v prvi povojni dobi in dr. so bile popolnoma enako zasnovane institucije z istimi cilji. Marševski smo se naučili od bratov Čehov, le enega še ne: popularizirati narodnoobrambne ideje, kakor so jih oni. Pri njih je prevela narodnoobrambna misel v najširše plasti naroda, ki je vedno pripravljeno prisločiti svojim ustanovam na pomoč in se ne plaši še tako velikih žrtvi. Kako je pri nas v tem oziru, vemo vsi.

Pri vsakem koraku se opaža zrelost in visoka kulturna stopnja čehoslovaškega naroda. V družbi nekakega novinarja in njegove gospe sem se peljala na daljši izlet v praško okolico. Zeleznikič vozovi so bili natrpani nedeljkih izletnikov. Kot najbližje stopničke smo imeli delavsko družino: oče, mati, sin-dijak l ali 2. srednje šole. Njihov razgovorom se nisem mogla naveličati. Pri nas bi težko našla družino intelektualcev in delavske družine. Vozili smo se mimo več razvalin srednjeveških gradov in drugih zgodovinskih zanimivosti. Mati delavca je sinu pripovedovala domoto zgodovino kakor kak profesor zgodovine. O vsakem gradcu, vsaki starinski cerkvi je vedela kaj povedati. Sin je tu pa tam vprašaje pogledal očeta, ta je pa je priklimal. Začudena sem se ozrla po svojih spremljevalcih in po izrazu ponosa v njihovih očeh sem razumela, da žena ne pripoveduje sinu bajk, marveč resnično zgodovino svojega naroda. In na ra-

čun tega naroda leto to dni najrjše poovke iz ust oseb, ki imajo usodo Evrope v svojih rokah.

V Plznji, kjer me je z vso ljubeznivostjo sprejela in vodila Čehoslovaško-jugoslovaška Liga, sem dobila na razpolago avto in prijazno spremljevalko v osebi g. Antice Sovre, moje ožje rojakinje, poročene z Čehom, da sem obiskala nekatere vasi ob nemški meji. Obhajujem, da nimam pri rokah dotičnih zapiskov. — Šli so isto pot, kakor je šlo marsikaj v Jul. Krajini — da bi lahko z imeni in številkami dokazala, kako »krutoc so postopali Čehi s svojimi manjšinami. V neki vasi z 51% čeških in 49% nemških prebivalcev so imeli Nemci svojo trirazredno šolo in lepeš šolskem postopju in svoj otroški vrtci. Čehi so imeli tudi trirazredno šolo, toda v dveh prostorihi; ena šolska soba je bila v župnišči, druga v privatni hiši. Župnik je bil Nemeč, vsaki 14. dan je prišel propovedovat češki župnik iz oddaljene vasi. Češki otroški vrtci so je le snoval. Že to je dokaz, kako so Čehi »hiliteli raznarodovali Nemce.

Se nekaj bi rada povdarila: v treh mesecih svojega bivanja v Čehoslovaški sem prišla in stike z vsemi krogi in s pripadniki mnogih strank na Češkem in Slovaškem; čoprav so se v časopisju bili več ali manj ostri strankarski boji, z menoj kot tukaj, nikdo ni rad razpravjal o domačih preprihi, niti strankarskih, niti narodnostnih. Na moja tozadeva vprašanja sem navadno dobila saljiv odgovor, ki je skušal zabrisati vsa nesoglasja in prikazati enotnost vseh državljanoj. V neki vasi v tom ozir »pri nas? Tejce, ki se pomudi pri nas le par ur, bo lahko spoznal vse slabosti stih narodov, slopovščine vseh naših strank in njihovih voditeljev, odšel bo z utisom, da smo tolaže s silo

skupaj povezanih malopridnežev — milo povedano.

In še enkrat sem imela priliko spoznati razliko med manjšino in manjšino. Bilo je to na Dunaju, kjer sem se domov grede ustavila za en dan, iz katerega jih je — v sedel ljubeznivost dunajskih Čehov — nastalo šest. Od jutra do noči sem krožila po mestu in lahko rečem, da nemškega Dunaja sploh nisem videla. Obiskala sem veliko številno sol: Čehi so imeli tedaj na Dunaju 36 raznih sol: osnovnih, meščanskih, srednjih, obrtnih. Večino njih je vzdrževala družba Komensky. Imeli so veliko društev, prosvetnih in gospodarskih. Narodni svet, kjer sem videla kartoteko s točnimi podatki 25.000 šolskih otrok, socialno ustanovo »Češke srdce«, skladišča te ustanove, polna raznovrstnega blaga in živeža, ki so ga na vagone dobivali iz domovine v pomoč revnim čehoslov. družinam na Dunaju. Memi, ki sem prišla iz Julijske Krajine, se je zdelo vse skupaj kakor bajka... Ogledala sem si šolo na prostem v Wienerwaldu in ogromno telovadnico s paviljonom v sredini Kolikeno je bilo moje začudenje, ko sem doznala, da je to skupno telovadnico »Sokolov«, »Orlov« in socialističnih telovadcev. Ko so videli, da mi nikakor ne grev glavo, da bi moglo biti tako, so me povabili k seji upravne odbora in tam sem videla in slišala predstavnike »Sokolov«, »Orlov« in telovadcev-socialistov. Kakto šo v lepi slogi reševali svoje zadeve.

Ko sem na potu z Dunaju proti Ljubljani razmišljala o vsem, kar sem doživela med brati Čehi v njihovi mladi državi in na Dunaju, sem si dejala: res mogoče smo se naučili od bratov Čehov, a kdaj jih bomo dosegli? Kaj bo naš narod lahko trozen, tako zrel, kakot je čehoslovaški narod?

— M. M. a.

ISTRANIN NA SVESOKOLSKOM SLETU U PRAGI

Ima ljudi koji su učestvovali u svetkoskol. ratu, bili odeviči ruske revolucije, vidili propast Austrije i manifestacije Markovom trgu prigodom proglašenja otcipjenja od Austrije. Ako je netko sve to proživio, a bio i na zadnjem jubilarnom sokolskom sletu u Pragu, sigurno je ovaj učinio na njega najjači dojam. Ne po spontanom oduševljenju, veličinom priprava i masom učesnika, već radi duha i organizacije, koja je goste najviše zadivila.

Tekar je prošao mjesec dana iz znamenitog 21. maja, pa je jubilarni slet pomirno naročito značenje. To se očitavalo na svakom koraku, kod svakog poljeka, kod svakog pozdrava. One hiljade i hiljade Čehoslovaka, koji su dočekivali goste iz Jugoslavije htjeli su se svojim očima i usima uvjeriti, da je njihova sprumnost od 21. maja ispravno silvačena i ocjenjena od ostalih slavenskih naroda, da se uvjere da u nevolji nisu sami. Kamo oni bratski natpisi po kolodvorima? Gdje su one suze radosnice, koje su se od uzbuđenja lijele na kolodvorima u Češkoj Trebovi i u Brnu pri zajedničkom pjevanju »Hej, Slaveni!»

Ostaje nam grijeh i uspomena. Uspomena na jednu nevidjenu manifestaciju ustrajnog rada, primjerce skupne poštovnosti, savršene organizacije, neupadljive discipline, potpune središnjosti. Kao da sve kod njih vodi neka nevidljiva ruka.

Došli smo na Wilsonov kolodvor u Pragu. (Neka barem on bude uspomena na njegova načela!). Istovarismo svoji priljagu i spremni naraštajući odmah je utovarili u teretne pokrajne vagone. Bojali smo se da će nas odvesti na komičeste nekuda daleko, kad priljagu terete u drugi voz. Krenuli smo u povorci i brzo stigli na svoje mjesto u Stjepanski školu na Karlovinj vinogradima. Rasporidili nas po sobama, i već nas zovu da nizmemo pred vratima svoje koga. Velika teretna automobilska kola već su bila dovezla priljagu. Kada brže?

Zurimo se da izlazimo iz komičista. Kamo? Na pivot Pomisli: već 1.40 kruna, nešto preko 2 dinara. Ali uzmeno i karte da se javino kući. Vraćamo se u školu. Na svakoj slamačiji ukusna reklama kujičica. To je nacrt Zlatue Prage. Navedene su sve upute, kako prelaziš ulice, što znače razna silčna svijetla, na što moraš paziti, što je najznamenitije u Pragu, kako ćeš do tamo doći. Tko je to donio? Nevidljiva ruka.

Ujntro idemo na pokus na Masarykov stadion. Tramvajci ti daje opet plan Prage, gdje su označene sve tramvajske linije i navedeni brojevi, kojima treba da putuješ na stadion, na izložbu, u Trnovec, u muzej i informacioni ured. Ne samo da treba razjašnjavanje, buke, rasprave, ne treba ni govora. — Tih, mirno, prirodno. Dosta su ti dobre oči, u njihovoj slabosti par naočala, na idi.

Stadion je daleko, pa tko će ogromnu masu prevesti. Na dan nastupa vojske, bilo je što u stadionu što u prostoru oko stadiona oko 450.000 ljudi — Rijeke pješaka neprekidni lanci tramvajca, autobusa i automobila, sve je to išlo mirno, bez žurbe, bez vike, bez zastojia. Gdje je trebalo da se pješaci križaju sa automobilima, podizali su mostovi da jedni idu odozdo, drugi odozdo. Sve ide tako prirodno, ležerno kao da ih zbilja dirigira neka magična sila. Jest, duh organizacije i savjesne discipline.

Oko stadiona čitav grad svačionica. Svlači se 30.000 vježbača a isto toliko već je na stadionu. Na čitavom tom prostoru nikome ne pade napamet da upali cigaretu. Nama je to teško. Čitava poslije podne bez vatre pod nosom. Hoćeš da utaziš zlu naviku. Neprijemljivo približi ti se vatrogasac sa opomenom da je opasno pušiti. A na samom stadionu ni govora. Čak i mi Jugoslaveni smo se dali sputati tom kolektivnom svjesnom stegom, pa nismo se ni usudili da zapalimo naš lbar ili njihovu Vlastu.

Ogromnost stadiona, more vježbača na njemu, ogromne gomile gledalaca — prizor kome nema tako lako ravnog. Ispod načelnikove mosta predsjednikova loža. Glavar države promatra snagu svog naroda. Prostranost je velika pa ni zdrave oči ti ne pomazu da vidiš predsjednika republike. Sureditjelva susjeda ti pruža dalekozor da vidiš pana prezidenta.

Uz nas sjedi jedna starija sokolica. Mi se divimo nastupu 30.000 čeških sokola. Ona nam veli da ona vježba već 23 godina i da je ujutro nastupala, a sada dolje da nastupa njezin muž i dva sina. Mi »cvilimae». Vježbamo, jer u vježbi se jačamo (tesno i duševno). Njihovo vježbanje nas zadivljuje ne samo po broju vježbača već i po načinu izvajivanja vježbe. Nema ukocnosti, niti kakve uklesanosti. U svim vježbama osjećate ležernost, slobodu, otmenost, savršenost i svjesnim prirodnu disciplinu. Na stadionu se zrcalila snaga najkulturnijeg slavenskog naroda. Nisu prošla ni puna tri mjeseca da taj isti stadion daje zakon izbjeglicama.

Čehoslovačka susretljivost i gostoljubivost ima svoju naročitu oznaku. Nijakove individualnosti, sve samo iz kolektivnog osjećaja dužnosti sokola, Slavena, čovjeka.

Pred školom jedan inžinjer uzimlje dva sokola iz Zagreba. Vodi ih no gradu, pokazuje im znamenitosti, pod dana ostaje s njima. Rastane se s njima, a poslije pome uzme drugu.

Četiri zagrebačka tramvajca sokola prijavila su se u tramvajsku upravu svojim drugovima. Ne samo da su lijepo dočekani već i direktor odredjuje da ih jedan činovnik i jedan tramvajac prati po gradu, dade im automobil da sve razgledaju. Izdaje im besplatnu voznu kartu za sve tramvajce i autobuse. Poslije dva dana priredjuje u njihovoj čast banket. Na banket dolazi direktor (inacnje bivši ministar), njegova žena »nekoliko inženjera, vozača i radnika. Sve u čast četvorice zagrebačkih tramvajcača, koji veče da u Zagrebu nisu nikad ni bili. Jedan od direktora Kad snov pak odlazi iz Prage, pred školom u čast odlaska došao je auto da uzme tramvajce i njihovu priljagu. Za naše tramvajce ovo je bio vrlo važna iznenađenja za takovu pažnju, jer im nisu ni spominjali, da će ih odvesti autom na kolodvor.

U gostoljubivost pivovare još iza pomoći sve je kreatio. Bili smo dva, jer naš treći drug, stariji, išao je kući da spava. Imao je samo nakanu, jer tu je u svoju slamačaju legao dva sata iz nas. Tražimo mjesto za stolom. Nema mjesta. — Manje češko društvo poziva nas k sebi. Bratstvo. Učitelj nam priča, kako on u školi učij djecu da pjevu našu himnu. Jedan činovnik iz Brna (istakve govori nam o Soči, o Bazovici. Mi o 21. maja. Moji drug ganut na njihovo in-

PRAG, GRADSKA VIJEĆNICA

teresiranje za naše krajeve, ustaje izljudi ga iskreno, bratski. Oni se svi ganuli našim stanjem. Njihovi smo gosti do zore.

Poljubac mog druga posvjedočio je srodnost naše ocjene pravednosti. Taj poljubac neka bude dokazom našeg osjećaja i sada ne samo Zdeneku Formaneku, dru. Frančišku i Jiri Čachu Janu Čihádeku i njihovim gospodima, koji su one večeri bili s nama, već i svoj brati Čehoslovačima. koji su nas razumjeli i koje mi sada razumijemo. — Zdravo, bratče, pravda vježti! i a.

Kako Mađari opravdavaju zahtjev za zajedničkom granicom s Poljskom

Ped raslovom »Velevlast Poljska« donosi »Pester Lloyd« 8. o. mj. uvodnik, u kojem prikazuje držanje Poljske u sadašnjoj evropskoj političkoj krizi. Nakon što je list prikazao poljske zahtjeve ističući pri tom, da Poljska danas traži zajedničke granice s Mađarskom, list dodaje, da i Mađarska traži to isto. Mi to ne tražimo, kaže »Pester Lloyd« samo po historijskom pravu, ne samo zbog gospodarskih potreba i ne samo da osvarimo stari zahtjev ruskog pučanstva za autonomiju, već u interesu stabilnosti i konsolidacije istočne i srednje Evrope, čak u interesu jedne nove evropske ravnoteže. Mi to tražimo u povjerenjem prema stvaralačkoj inicijativi i zajednici interesa poljske i mađarske politike, koje nisu bile zastupane u Münchenu, mi to zahtijevamo pouzdavajući se u naše moćne prijatelje, kao i osjećaj pravedno shvaćenih interesa evropskih velevalsti.

U toj koncepciji mi posizemo za genijalnom vizijom velikog poljskog državnika Pilsudskiego, kcji je sanjao o stvaranju čvrstog bloka na okolicni Karpata između Poljaka, Mađara i Rumunja, bloka, koji će u tom užročenom području Evrope predstavljati tvrdjavu protiv ekspanzije s Istoka. Poljska je danas jedina velevalst u istočnoj Evropi, osobito odkad je posljednjih tjedana ograničeno djelovanje Sovjetske Rusije. Zahvaljujući prijateljskim i povjerljivim odnosima s njemačkim Reichom, stvorenlm Pilsudskijevim genijem, kao i mudrom spoznavom Adolfa Hitlera, Poljska je temeljni stup, na kojem se može pomoću nas i Rumunja izgraditi brana protiv Istoka.

List na koncu ističe, da se u putu grofa Casyaja i u njegovim pregovorima s velikim virtuzozom poljske vanjske politike pukovnikom Beckom može nazrijeti inicijativa, da se s mađarske strane rukom o ruku s poljskom politikom ide za ostvarenjem te zajedničke koncepcije. Mađarsko javno mišljenje stoji disciplinirano i jednodušno u ovim sudbonosnim časovima Iza odgovornih vodja mađarske vanjske politike, Mađari su i Poljac dovoljno krvarili kao predstraže evropske civilizacije u obrani črskanske kulture Evrope od Istoka. Poljska i Mađarska moraju se u ispunjenju svoje historijske misije ponovno složiti u jedinjenje, ne samo u dubu, nego i na djelu. To očekuje jednako živo obje nacije od svojih odgovornih vodja.

O NAŠEM ŠČAVUNSTVU...

DR. ANTE ČILIGA ODGOVORA MATI BALOTTI

U 40. broju našega lista od 7. o. ml. objavili smo bili odgovor Mate Balote dru. Antu Čiligi na njegovu recenziju u "Novoj Evropi". Sada smo primili od dra. Ante Čilige ovaj članak, pa ga donosimo u cijelosti, smatrajući da nam je dužnost pružiti mogućnost i drugoj strani, da na istom mjestu iznese svoje mišljenje.

Molim Vas, gospodine uredniče da u ime objektivnosti i pravilnog osvjetljenja, podignutog pitanja, objavite u "Istri" ovo moje objašnjenje: po povodu "Malog odgovora" Mate Balote ("Istra" br. 40 od 7 okt. g.).

Polazeći sa stanovišta da tvrdnje treba i dokazati, a ne samo postaviti, i da — s druge strane — članek ne bude suviše dug, zadržat ću se u prvom redu na suštini i spora, na centralnom problemu Balotine poezije i moje kritike (u septemb. broju "Nove Evrope"): odnos k našoj zaostalosti i podčinjenosti, k našem "šćavunstvu".

Ja zastupam gledište da je naša zaostalost osnova naše potčinjenosti i da će naš narod u Istri doći k boljim danima, samo kroz napredak: ekonomski, kulturni, socijalno-politički.

Balota tvrdi obratno: A za siromaha, kakav je naš pajžan — "Daj je najbolje da ostane težak, Istrijan."

Ne ja dakle, "Istrjam" Balotu u šćavunstvo, već nas ono tako zove, on nas hoće tamo da zadržati kod su nas striplji drugi. Njemu izlaze da nešto bolje naš narod nije u stanju postići. A Balotin edmonističnik i nastavljaj Kravac, čini iz toga, čitavu dogmu ("Istra" 1. V. 1937). Po njemu, sve šta se udaljuje od naše patrijarhalne zaostalosti, nacionalno se otudjuje a socijalno degradira. Na toj osnovi, gubimo, po njegovu tvrdnji, svu omladinu ("Istra" 19. XI, 1937), seljaci koji odlaze u rudnik, i na najamni rad upoje, postaju, cinici bez jedne plemenite ideje ("Istra" 3. XII, 1937).

Ne odričem pravo, pa ni osjećaj odgovornosti, ako onaj ko tako misli i ko je tako vidio ljude i prilike u Istri, to iznese. Smatram dakle nezbežnim, da u naše vrijeme, kad sva Evropa ide pod lozinkom "Nazađ", ojačaju i kod nas, pod različitim psihološkim i intelektualnim sosom, konzervativne struje. Poza s nacionalnim desperaterstvom i karikaturno izobličene naših rudara i omladine, to je Kravčev sós.

U svakom narodu postoje trajno dvije vrste sila: jedne koje teže, — u raznim nijansama — promjenama, novomu naprednomu razvoju i druge koje teže, također u raznim nijansama, zaokupljene time, da konzerviraju i spašavaju ono što već postoji. Šta se sa vremenom mijenja — to je i jedna i druge struje, njihove lozinke i njihov uzajamni odnos. U borbi i suradnji ih dviju vrsta sila, teče i razvija se život naroda i njegov odnos prema vanjskom svijetu.

Program Balote i Kravca nije nešto novo, to je tradicionalni program konzervativne struje u Istri. Mi smo ga svi svojim usima slušali. Balota nam navodi primjer. predratnog profesora Jože Rože. Ja se sjećam jedne starice iz mog sela, koja je pred 30 godina govorila: "Mi smo šćavuni, poveri šćavi, za nas je ovce čuvati i kopati a ne u škole hoditi. Novo — to je ojačanje ove struje među inteligencijom."

Ali smatram da ne manje pravo na obranu, i izloženje svoje koncepcije ima i druga struja, koja je nekad kod nas prevladavala, a sad je, — silom prilika, i kako mislim privremeno — oslabila, struja, koja stavlja kartu na naprednost, na savladavanje naše zaostalosti. Osobitom sam dužnosću smatrao iznijeti one pozitivne i napredne sile, — u nacionalnom i socijalnom pogledu, — kako i koliko sam ih vidio u Istri: omladine, rudare, seljake; oni se, po mom uvjerenju i viđenju, javljaju živim oporovnicim konzervativne jednostranosti Balote i reakcionarne karikature, koji im je dao Kravac.

Tako je nikla ne velika radnja (od 4 članka), posvećena našoj istarskoj sudbini, starijoj i novijoj. Članke sam poslao u junu mjesecu "Novoj Evropi, koja je u septembru otišla jedna i to treći članak posvećen Balotinoj lirici. Nadam se da će skoro moći izći i ostali članci, u "N. E." ili drugdje. Mislim da naši živi i napredni omladinci, seljaci, rudari u Istri, koji nisu ni bez karaktera ni bez ideje, zaslužuju da se i o njihovom postojanju kaže koja riječ.

Ali ima i nešto vrlo važno, u čemu smo mi s Balotom saglasni, što je u njemu, socijalno i nacionalno napredno, i šta je meni dozvolilo ne ograničiti se samo kritikom, negativnih črti njegove poezije, već podvući, i pozitivne: o tome sam opširno govorio u recenziji, no ponovim ću u kratko i ovdje, jer nije u mom običaju mijenjati ocjene po ličnim molitvama.

Nama su "viši" govornici (pa i govore), da mi u svojoj zaostalosti i potčinjenosti ne predstavljam nikakvih pozitivnih, stvaralačkih črti i težnja, da smo robovi-barbari bez čovječanskih dostojanstva i kulturnih sposobnosti. Balota je pokazao,

NAŠA OMLADINA

NAŠ OMLADINSKI POKRET I ESPERANTO

Jedan od najznačajnijih zadataka našeg omladinskog emigrantskog gibanja je svakako onaj koji se odnosi na popularizaciju našeg emigrantskog programa, kao na manifestaciju našeg interesa, težnji i volje naših neemigrantskih masa, dakle onih masa koje mogu doći do izražaja samo preko nas emigranata. To je i prirodno. Takav zadatak može da riješi samo omladina, jer upravo u ovom slučaju mora da dodje do punog svog izražaja ona beskompromisna borbenost, onaj dinamizam i oduševljenje čiji je nosilac isključivo omladina. Ali nije dovoljno samo to, uspjeh takvog rada zavisi najčešće i o djelokrugu u kojem se te akcije kreću. Čim djelokrug našeg rada bude širi, tim će i naši uspjesi biti efikasniji. Ova konstatacija nije bez važnosti, pa je, radi toga, moramo imati uvijek u vidu. Osobito onda kada želimo da čitav svoj rad reorganiziramo i adaptiramo novim prilikama.

Naš emigrantski pokret je do sada — u većini slučajeva — djelovao isključivo unutar granica ove države. To je rezultanta svih onih prilika koje su vladale kad se je naš pokret formirao, a koje su se do danas iz temelja izmijenile.

Nije se — do sada — poduzimalo ništa da se i inostranstvo upozna s našim pitanjima. To znači da je naš emigrantski rad sveden upravo na minimum: nam rad toga se, odatle, nisu mogli očekivati neki značajniji uspjesi. Bar ne onakvi uspjesi kojima bi na neki način mogli opravdati naše postojanje. Odmah na početku svog djelovanja, naša emigrantska omladina je uvidjela da je dosadnji djelokrug našeg emigrantskog rada vrlo uzak i da je nepoophodno potrebno da ga se proširi. Omladina je, dakle, i u tom pogledu stvarno rasudila prilike. Od tada dolazi, u našem emigrantskom pokretu, sve češće do izražaja tendencija da se naše delegacije prošire i na inostranstvo. Naša emigrantska omladina je to u izvjesnom momentu i učinila (riječ je o vezi naše omladine sa Drugim svjetskim omladinskim kongresom u New-Yorku), a uspjeh nije mogao izostati. Treba da se nadju samo načini i putovi kojima se mogu uspostaviti veze, a sve ostalo dolazi samo po sebi i nije od presudne važnosti.

Nama je — u prvom redu — stalo do toga da javno mnenje u čitavom svijetu pridobijemo za svoju stvar, a

to ćemo učiniti jedino na taj način da svojim programom i pitanjima prodremo u svjetsku štampu. Ako pogledamo kako su u tome postupali, a kako i danas postupaju svi drugi pokreti, a u prvom redu oni pokreti koji zastupaju interese neke narodne manjine, onda dolazimo do zaključka da je ta stvar vrlo jednostavna. Pitanje litavske narodne manjine u Poljskoj prodrlo je u svjetsku štampu mnogo ranije nego što su poljsko-litavski odnosi bili poprimali onaj kritičan karakter. To je ushjedilo radi toga jer su pretstavnici litavske manjine u Poljskoj upotrebili sve načine i sva sredstva koja su mogla doći u obzir kad se je radilo o upoznavanju svjetske javnosti sa njihovim pitanjima.

Ličavi su u tom pravcu upotrebili u prvom redu međunarodni jezik esperanto, oni su pomoću esperanta prodrli u svjetsku štampu, a preko svjetske štampe zadovolili su simpatije javnog mnijenja u svim zemljama.

Nekle publikacije koje su na esperantu izdali litavski emigranti iz Poljske, dosegle su ogromnu nakladu, pa su tako dospjele u sve krajeve svijeta. Te publikacije su došle u ruke esperantistima koji su onda poradili na tome da o njima kaže nešto i njihova nacionalna štampa. I baš u ovom posljednjem leži čitava važnost svega toga. Esperanto nam u tom pogledu pruža mogućnost koju nam nijedan drugi jezik ne bi mogao pružiti. Esperantom se, danas, može prodirjeti u sve krugove, u sve slojeve bez obzira na to kojoj naciji, rasi i jeziku pripadaju.

Osim pokreta litavskih emigranata iz Poljske, esperanto upotrebljavaju svi pokreti koji su sličnog karaktera. Mi smo spomenuli taj slučaj samo zato jer za nas predstavlja najizrazitiju činjenicu, koja govori u prilog tvrdnjama da se i naš emigrantski pokret može poslužiti esperantom. Radi toga je jasno da tim putem moramo poći i mi, treba da to pitanje shvatimo najozbiljnije, da ga uzamemo u razmatranje pa da o tome donesemo potrebne zaključke.

Predlog drugarice L. Z. je — prema tome bio u svakom pogledu urjedan i zaslužuje svaku pažnju. Tim višje kad smo vidjeli da upotreba esperanta s naše strane može uroditi samo uspjehom. Takvim uspjehom kakvog naš pokret nije do sada postigao.

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

RAD OMLADINSKE SEKCIJE "I. T. G." U BEOGRADU

Beograd, okt. 1938. — U posljednje vrijeme došla je do izražaja življa djelatnost omladine sakupljene u ovoj sekciji. Uspostavljen je kontakt sa omladinom koja živi na teritoriji Čukarice i izabran jedan pododbor u kojega su ušli najagilniji pretstavnici Čukaričke omladine. Po svemu se opaža, da je rad na organizatornom polju postigao značajno uspjeh, jer se teži za čim čvršćom povezanošću sveukupne omladine.

Sekcija se nalazi u punom radu oko priredjivanja jedne zabave, koja će se održati 19. XI. o. g. na Čukarici. Utvrdjen je i definitivni program koji će biti obilan. Vrijedni omladinci i omladinke u suradnji sa nekolicinom starijih prionuli su sa mnogo volje i oduševljenja na rad, kako bi ova prva zabava Omladinske sekcije što bolje uspjela. Program će biti ispunjen sa nekoliko tačaka i to recitacijama, korskorn recitacijom, kraćim komadom, zbornim pjevanjem, pjevanjem naših pjesama u duetu (tanko i debelo) i kao završetak izvadjat će se originalni i stilizirani balet.

Redovito svake nedjelje održavaju se u društvenim prostorijama čajanke, koje su vrlo dobro primljene i na kojima omladina imade prilike, da se bolje međusobno upozna. Ove se čajanke održavaju u cilju, kako bi se našu omladinu zadržalo na okupu i imadu društveni karakter. Očekuje se, da će nakon prvih uspjeha, ova omladinska sekcija dokazati, da je došla zadatku koji joj se nameće i da će još više proširiti djelokrug svojega rada. I. B.

DIPLOMA

Diplomirao je na filozofskom fakultetu u Beogradu iz matematike i fizike Ante Drndić, sin našeg zemljaka g. Ede Drndića iz Pazina, šefa poreske uprave u Splitu. Cestiamo!

ČLANSKI SASTANAK ZADRUGE "ISTARSKI DOM" U ZAGREBU

"Istarski dom" zadruga za gradnju malih kuća, poziva cjelokupno svoje članstvo da se sastane u Zagrebu, u hotelu "Korla" na dan 6. novembra o. g. u 9.30 sati prije podne u prostorijama Soc. odsjeka društva "Istra", Moseničkova ul. 16 sa dnevnim redom: 1. Izvještaj uprave u vezi sa prethodnom praviš; 2. Eventualije. UPRAVA

NOVOOTVORENA NOVOOTVORENA

Gostionica "TRST" 28 — TELEFON 88-08

(između Kolodvora "Sava" i samoborskog kolodvora u kući g. Ž. Vizičina)

Toči izvršna domaća i dalmatinska vina, a bit će izvršna primorska kuhinja.

Izralište za boće — balinčanje Osvjedočite se i posjetite

SASTAJALIŠTE ISTRANA, TRŠĆANA I GORIČANA

NAJVIŠE ŠTO MOŽEMO

pružamo našim čitateljima. Ako se uvažava sve prilike, treba priznati da list daje najbolje što se može dati u interesu našega naroda u emigraciji i kod kuće. Mi nastojimo upoznati i ostalu javnost sa našim pitanjem tako, da naše pitanje postane općenarodno pitanje. Da nije nego samo to, naš list bi morao postojati. Ali postojati može samo tako, ako i naši pretplatnici vrše svoju dužnost prema listu. Kada bi svaki pretplatnik ergio svoju dužnost urednim plaćanjem preplate, našem bi listu bila osigurana egzistencija, a mogao bi i da se proširi i time, poboljša.

Sve zavisni od pretplatnika — uredni pretplatnici mogu povećati i poboljšati list, a neuredni mogu da ga upropaste.

i možda bolje nego iko drugi u naše vrijeme, da naš istarski slijedi narod, i u svojoj potčinjenosti i u svojoj zaostalosti, čuva, a donekle i razvija, svoje čovječansko i radno dostojanstvo, da i u takovom stanju djeluje u svom uskom krugu stvaralački u socijalnom, kulturnom i moralnom smislu. U tome je snaga i zasluga poezije Balote. Ne govorim još o čisto umjetničkoj i folkloričkoj i regionalnoj vrijednosti.

Balota je pokazao, uvjerljivo i s ljubavlju, ako smo i robovi-barbari, da smo i ljudi.

No da li da nam to bude utjeha, a pomirjenje s našim stanjem, ili podstrek, da iz njega izdijelimo argumenta u sposobnost našega nadoda, da će odoljeti tom teškom stanju te iz objekta historije postati njen subjekt? Balota, kao i jedan dio našeg naroda, čini prvi zaključak (utjeha u primirjenju), drugi dio našeg naroda ide dalje, nega ne zadovoljava svijest da smo ljudi, pa makar bili i na položaju robova-barbara, on želi i on se bori da postanemo, slobodni i kulturni ljudi. Knjige koje sam malazio u našim zabacnim selima i riječi koje sam tamo čuo, to su mi još jedamput pokazale.

U tom: je suština našeg razilaženja i spora s Balotom.

Pojava "Flacususa" govori da duhovni razvoj unazad ne ide ipak ni na drugoj strani bez kolebanja. Ali šta označava "Flacusus": oproštaj s mladošću ili ožvljenje naprednih početaka mladosti, kojima će još biti sudjeno da se razviju i udube pa da nadjačaju konzervativno zastranjenje i mučevne zloslud?

Od toga zavisi daljnja društvena sudbina Balote.

Nekoliko riječi o ličnoj strani spora. — Moja recenzija Balotinih pjesama pisana je objektivno, mirno, po suštini njihovog društvenog značenja, bez truna ličnog animoziteta, bez svake njegove lične i moralne degradacije. Naprotiv, s ličnom toplinom i bolju, koja niče, kada vidiš, da su

nijanse koje su te dijelle od starog prijatelja, preraste u nizu godina u različite struje. Svako ko nepristrano pročita moju recenziju moći će to potvrditi. Tim više žalim, što Balota nije našao ništa da odgovori po suštini tako važnog problema, i ograničio se na pregršt nedokazanih tvrdnji i ličnih uvreda. On je, mislim, nekodito time samo sebi. Nezgodno je ipak postupati na metodi, ako ne hvališ lih barom štiti, onda smo prijatelji i ti možeš po svome karakteru podneti sranjenje — ni manje ni više — s Flacususom; ali ako ti svoje kritičke principe i životno iskustvo proširiš — pa makar i bez svake lične note — i na moj javni rad, onda prijateljstvo prestaje, a ti si niko i ništa, i još gore...

Odstvo lične note bilo je podvučeno i time. Što Balota u recenziji nisam bio nazvao punim imenom, a i sam potpisao sam bio članke sa "Istrijancem". Tek urednik "N. E." stampajući članak, nazvao nas je, u interesu čitaoca Ne-Istrana, punim imenom. To je bilo njegovo pravo (u međuvremenu i "Istra" nazvala je bila Balotu punim imenom), ma da to može imati i neki praktični i lični minus, za pisca i kritičara.

To što sam uspio čuti i vidjeti u Istri govori mi da nisam tamo badava išao, da sam uspio obnoviti psihološki kontakt sa svojim krajem. Ne tvrdim da smo došli u svim pitanjima do stopotostne saglasnosti. Na primjer, među našim narodom u Istri široko su raširene iluzije i sadašnju rusku vladu, koje la ne dilem. Da nisam sam bio u Rusiji, i ja bih vjerojatno te iluzije, kao, na sam striplji, ako ih još imaju oni, koji poznaju moskovsku vladu samo iz Istre (ili Jugoslavije). Ne sumnjam da će sa vremenom fakta pokazati i njima tačno stanje stvari. Jedan fakt iz njihovog višestru iskustva, kako su mi sam rekli, i njih je fraobilao: što su, u doba abesinske rati, u doba sankcija, dolazili u Rašu svjetski parobrodi sa benzinom... Na tu

razliku u ocjeni mokovske vlade i samo na nju ukazuje ona izreka mog susleda. koji citira Balota, dajući joj protivotno tumačenje.

Ponajviše nepromišljenom sružbom Balota ide i dalje, on govori dvosmislenim aluzijama o stvarima, za koje sam veli, da ih, njih ne vjeruje. Zar on zaboravlja, da koža ovakav postupak baca sjenku, na to je njemu sve malo. On tvrdi da se nisam nikad borio, pa da se mi sad ne borim za istarsku stvar. Da se neću hvalisati, ni kako istarske stvari se boji koliko može i kako umije Napomenuti ću za sadašnjost Baloti samo ono, što je on sam lani, u svojoj tehitonu misao o jednoj važnoj istarskoj stvari na kojoj radim i koju sam tamo izučavao: "Eto sad on već nekoliko ličnaga samo razgovara sa starijima selicima i u njegovoj glavi je pomalo stvoren čitav sistem agrarne historije Istre. Tu historiju hoće on da obradi u obliku romana o životu zadnjih generacija naših seljaka u Istri."

Kazati da se nisam ni u prošlosti "nikad" borio, na to je — poslije knjižičkih dozodajala — ne samo netačno nego i neometno. Završiti pak svoj "Odgovornost" tvrdjenjem, da su u knjižičkim događajima ljudi bili batinani i kuće im spaljene zhoem mene lično, to znači imati suprotno mišljenje o značenju knjižičkih događajala ne samo sa našom javnošću, kako je ono došlo do izražaja u "Istri" posljednjih godina (na pr. Uskršnji broj "Istre" 1936. g. ili br. 30 od 28. VII. 1938. g.), nego i sa narodom u Istri, koji se borio i stradao. svjestan i tada i sada da se borio za se, za svoju stvar, a ne za nečiju ličnost. Ocjena Balotina pokazuje da je on, odista, izubio kontakt sa savremenim, poslijeratnim dinamizmom našeg naroda. On je pjesnik smirena, a ne borbe.

"Kulturna baština nekog narod najvršenija je tekovina." "Tribuna" (Rim).

PREDAVANJA „SOČE“ - MATICE

SOČINE. PROSLAVE DVAJSETLETNICE SVOBODNE JUGOSLAVIJE

Ljubljana, 26 okt. 1938. Društvo Soča-Matica je otvorila devedeset predavateljsko sezonu in bo ž njo slavila dvajsetletnico naše državne svobode.

Dne 22 t. m. je bila dvorana pri Levu na Gosposvetski cesti natlačena s Sočani in njih prijatelji. Poslušali smo otvoreno predavanje svojega predsjednika dr. Dinka Puca.

Odlilni pevski zbor Sloga je zapel našo državno himnu, ki je odmevala po vseli prostorni dvorani. Z glasnim odobravanjem je občinstvo sprejelo zelo posvećeno deklaraciju pridne učenke Gorkičeve, ki je Gregorčičevo većno lepo »Mojim slavicem« navdušila vse poslušalce.

Soćin podpredsjednik Ivo Sancin je užgal s svojim zahvalnim govorom va srca Gregorčičevih slavicem in zadonela je »Hej Slovani...!«

Rodoljubna gospa Marija Krofta je naznanila pomoćno delovanje vseh narodnih dam u okvirju naše Soće ob proslavi dvajsetletnice svobodne Jugoslavije za blagor naših narodnih manjšina.

Pozdravil nas je tudi zastopnik »Zveze kmetških tantov in deklet«.

Tako je naša Soča-Matica prićela s proslavami dvajsetletnice našega svobodnoga državnega življenja z lepo narodno pesmijo in s pomnoženim društvenim delovanjem.

Dne 5 novembra predava v Soći dr. Vinko Šarabon o svetovnih dogodkih v zadnjih dvajset letih.

Sledili bodo še mnogi spretni predavatelji kakor n. pr. profesor dr. Zalokar Alojzij, dr. Lavo Čermelj, dr. Anton Ocvirk, Viktor Pirnat, dr. Anton Brećelj, dr. Mis Franta, dr. Branko Vrćon, dr. Rudolf Kyovsky i. t. d. Umiljivo, da bomo o vsem tem prostevnem delu poročali sproti tudi v naši »Istri«, da bodo vsa emigrantska udruženja informirana o našem delu, ki je posvećeno zgodovinskemu razvoju naše svobodne zemlje in pravicam naših narodnih manjšina.

Brez dela — ni življenja!

IZ OMLADINSKE SEKCIJE »ISTRE« U ZAGREBU

Omladinska sekcija društva »Istra« u Zagrebu održat će u subotu 29 o. mj. u 8 sati na večer svoje redovite u smene novine. Poziva se članstvo u M. ratna prisustvuje u punom broju.

Umoljavaju se svi članovi i članice sekcije da 1. novembra dodju u društvene prostorije, otkuda će se korporativno u 2 sata poslije podne krenuti na Mirgoj.

Omladinska sekcija održat će svoju redovitu godišnju skupštinu 6 novembra u 9.30 sati u dvorani »Učiteljskog doma«. — Dnevni red skupštine bit će javljen u slijedećem broju lista »Istra«.

DOBOR.

Zemljoradniku i radniku

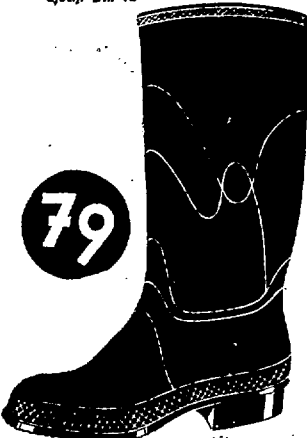
07477-601

Čvrsti gumeni opanci sa pojaćanim kaćtom, vrhovima i pelom. Čvrstoća trajnosti i nepromodivost odlike su ovoga opranka. Svi brojevi muški Din 29 — žanski Din 25 — dječiji Din 19 —

58077-603

Lakirani gumeni opanci sa pojaćanim kaćtom najbolja obuća za radnika i zemljoradnika. Osobito se odlikuju čvrstoćom, trajnoću i niskom cijenom. Svi brojevi muški Din 29 — žanski Din 25 — dječiji Din 19 —

97977-676

Guma je jedini materijal, koji ne propušta vodu. Radnik koji obavlja posao u polju, u žmuri ili po kanalicama, ne može biti bez ove čizme. Prodajemo i lakovano čizme i za sve brojeve, po novoj sniženjoj cijeni za Din 79 —

4767-67711

Čipela za radnika i zemljoradnika, od jakse kravine, sa nepoderivim gumenim djanom. Namijenjene su za štrapać, imaju širok oblik, i u njima se vrlo udobno hoda.

Pata

PERO TREPOV, SPLIT:

NA UNUTARNJEM FRONTU

(REVOLUCIONARNO DJELOVANJE MORNARA JUGOSLAVENA I ČEHA U AUSTRO-UGARSKOJ RATNOJ MORNARICI U SIBENIKU 1917-18 GODINE).

VII.

HISTORIJSKI OKTOBARSKI DANI

Polovicom oktobra 1918 g. posjeti nas u Sibeniku dr. P. Grisogono. On je na zajednićkoj sjednici revolucionarnih odbora mornara i gradjana podnio izvješćaj o cjelokupnoj situaciji i revolucionarnom djelovanju u našoj pokrajini i u pozadini uopće. I tim povodom skrenuli smo mu pažnju na napeto raspoloženje medju mornarima u Sibeniku i na neodrživost ovog stanja. On nam je obećao da će hitno izvjestiti o tome politićko vodstvo u Zagrebu i tražit i instrukcije, a dotle neka svakako uplivišemo na ljudstvo da bude disciplinovan.

Medjutim, to je bilo jako preporučiti, ali teško izvesti. Mornari su postajali sve nestrpljiviji i tražili akciju. Dešavali su se i razni napadi mornara, koji su bili u stanju da kompromitiraju čitavu stvar. I mi sami postajali smo nestrpljivi, očekujući iz dana u dan kakav znak od strane Antantingov vojnog vodstva, odnosno hidroplan sa ugovorenim letalicama, koji nije dolazio. Šta se dogodilo sa našom ekspedicijom iz Visa? — Da nije nastradala? — Zašto ne primamo nikakvih vijesti? — Takova su naša pitanja svakodneвно mućila, a na njih nismo dobivali odgovora.

Vodeći računa o toj neizvjesnosti i o situaciji u Sibeniku, koja se iz dana u dan zaostravala i postajala sve neugodnija, a ne imajući vijesti od naše ekspedicije, naš revol. odbor, po svesstranom pretresanju svih okolnosti, pošto je došao do uvjerenja da se ovako dalje ne može, na svojoj plenarnoj sjednici od 28 oktobra 1918 g. odlučil:

- 1) da se 31 oktobra 1918 g. u noć izvrši revolucija,
- 2) da poslije zauzimanja ratne baze trać čim radiogramom javimo Antanti, s molbom da čim prije iskrca u Sibeniku srpsku ili amerićku vojsku. Time smo htjeli da predusretujemo eventualno iskrcavanje talijanske vojske, koja nam iz shvatljivih razloga nije bila poželjna,
- 3) da se naš zaključak stavi na zna-

čajne predsjedniku mjesnog odbora Narodnog vijeća u Sibeniku, dru Smolčiću, pošto uslijed kratkoće vremena nije bilo moguće da o tome izvjestimo politićko vodstvo u Zagrebu.

Saznavši za našu odluku, pozove nas dr. Smolčić na dogovor za 30 oktobra na večer. Na taj sastanak pozvali smo i naš širi revol. odbor i povjerenike, a osim toga i članove revol. odbora gradjana.

U ime našeg revol. odbora, Tkalčević upozna prisutne iscrpno sa stanjem revolucionarne organizacije mornara: te obrazložil nemogućnost daljnijeg odlaganja revolucije i usprkos neobjašnjivoj činjenici, što od naše ekspedicije u Italiji nemamo nikakvih vijesti. Rendić izvjestil zatim o stanju revol. organizacije gradjana, te se i on, u ime gradjana, izjasnil za naše stanovište i odobril našu odluku. Svi prisutni članovi revol. odbora bili su složni u tome, da odlaganja više ne može da bude i da treba odmah stupiti u akciju.

Zatim uzme rijeć dr. Smolčić. On nam skrene pažnju, na u gradu postoji mjesni odbor Narodnog vijeća, koji da nosi svu odgovornost za sve što se dešava u gradu. Zato on kao predsjednik ove narodne vlasti trać od nas, da ništa ne poduzimamo bez prethodnog odobrenja te narodne vlasti. On ne može da usvoji našu odluku i ne pristaje na to, da se revol. udar izvrši bez znanja i odobrenja Narodnog vijeća u Zagrebu. Već i radi toga, da grad ne strada bez potrebe. On da u principu nije protiv izvršenja naše odluke, ali trać od nas kategorićki da se odloži izvršenje dok ne doćije instrukcije iz Zagreba, koje da će biti hitno traćiti. Medjutim, mi smo svi bili za to, da se revolucija bezodvicaćno izvrši i obrazlagali smo mu potrebu naše akcije, i opravdanost našeg glasišta. Vićeći upornost našeg zahtjeva dr. Smolčić izjavil na to, da se revol. odbor mora njemu, kao predsjedniku narodne vlasti, bezuvjetno pokoriti, jer je Narodno vijeće priznata najveća vlast u zemlji.

Prirodno, mi nismo htjeli, iako smo mogli, da ne vodimo računa o takovoj kategorićkoj izjavi, i da dodjemo u opreku sa politićkim vodstvom. Naša ranija odluka je uslijed toga izmijenjena, s tim da saćekamo daljnje instrukcije iz Zagreba.

Sutradan, medjutim, 31 oktobra 1918 god. ujutro, saznamo za događaje u našim politićkim centrima i bilo nam je jasno, da je dvojnoj monarhiji kuenuo zadnji čas i da ona izdiše u samrtnom hropcu. Naš se revol. odbor odmah sastane u hitnu sjednicu, na kojoj donese odluku, da se odmah ide komandantu ratne luke, admiralu Schwarzu, i zatrać predaju ratne luke.

Petrečić naredil hitnu pripravnost naših ljudi na svim jedinicama i objektima, a zatim odosmo svi: Petrečić, Milota, Tkalčević, Stančić i ja k admiralu. U komandi nam saćekase, već spretni, poručnik fregate Biber i podoficir-Mister. Pretstavismo se admiralu kao članovi revol. odbora mornara i zatraćismo od njega, da nam preda ratnu luku.

Onaj momenat, kad smo ušli u admiralovu radnu sobu, ostat će mi uvijek urezan u duši. Stari admiral, visok, malo pogrbljen, diže se iza pisaćeg stola, i podje nam par koraka ususret. Tkalčević i ja stojimo prema njemu, a naš plećati Stančić na vratima, kao Cerberus. Objasnismo mu svrhu naše posjete.

Stari admiral gleda nas pogledom izgubljenim u daljinu... Kao da ne shvaća pravo, šta se oko njega dešava. U izgubljenom njegovom pogledu zrcalila se velika bol. U onom jednom kratkom momentu mora da je u svojoj rasturganoj duši proživio sav svoj dosadašnji život, svoje vjerno i predano služenje njegovog carskom i kraljevskom velićanstvu. Vidio je djelo, na kome je za cijelog svog života i sam pomagao graditi, ojednom porušeno, uništeno... I bilo mi je starać žao. U istinu, žalio sam ga u taj mah. Pa i sam drug Tkalčević, kao da je osjetilo moje misli, moje saosjećanje sa starenom-čovjekom, nastupao je sa taktom i poštovanjem.

— Molim, molim, gospodo... Sad imate vašu... Jugoslavensku mornaricu momentu mora da je u svojoj rasturganoj duši proživio sav svoj dosadašnji život, svoje vjerno i predano služenje njegovog carskom i kraljevskom velićanstvu. Vidio je djelo, na kome je za cijelog svog života i sam pomagao graditi, ojednom porušeno, uništeno... I bilo mi je starać žao. U istinu, žalio sam ga u taj mah. Pa i sam drug Tkalčević, kao da je osjetilo moje misli, moje saosjećanje sa starenom-čovjekom, nastupao je sa taktom i poštovanjem.

Mi smo, istoga dana, sa pretstavnikom Narodnog vijeća, Markom Stojčićem, preuzeli sve ratne jedinice i objekte.

Sa reorganizacijom, sada Jugoslovenske, ratne baze poćeli smo odmah. U sporazumu s odborom Narodnog vijeća postavljen je za komandanta ratne luke poručnik fregate, Biber, a njegovim pomoćnikom poručnik bojnog broda Angjeli, kojega smo poznavali kao dobrog Slavena, sa kojim smo mogli uvijek računati. Od članova revolucionarnog odbora preuzeo je Tkalčević komandu mjesta, Petrečić zapovjedništvo gradske garde, ostali članovi razne dućnosti, a ja sam preuzeo neku vrst dućnosti »šefa štaba« u našem »Jugoslavenskom pomorskom zapovjedništvu« (komanda ratne baze). Već 2. novembra 1918 g. izišla je prva »dnevna zapovjed« naše komande ratne luke, koja je već redovito funkcionirala.

Kod preuzimanja ratne luke morali smo da računamo i sa otporom maćarskoga bataljuna. Njihovi oficiri povukli su se 31. oktobra u logor i naredil pripravnost bataljuna. Medjutim, ni mi nismo stajali prekrštenih ruku. Hitno smo formirali jaku ćetu mornara, pojaćanu sa nekoliko mitraljeza, i postrojili je na Poljani. Istovremeno naredjeno je na bateriji »Sv. Ivana«, koja — kako sam bateriji istakao — dominira logorom, da budno motri na logor i da na prvi sumnjivi pokret otvori topovsku i mitraljejsku vatru na bataljun. Naša ćeta stajala je u pripravnosti na Poljani i ćitavu noć izmedju 31 oktobra i 1. novembra, spremna, da, ako ustreba, stupi u borbu. Stvar je, medjutim, likvidirana mirnim putem. Komandant bataljuna izrazio je želju, da se bataljun evakuiru, te je slijedećeg dana transportiran parobrodom na Rijeku.

Na ovom mjestu dućnost mi je da naroćito ukajem na poćrtvovnu saradnju braće Čeha i u ovim danima prevrata. Njihova discipliniranost bila je uzorna, a poćrtvovnost svake hvale vrijedno. U prvom redu treba istaknuti vidnu ulogu dra Stanislava Laniara, šefa lijećnika u mornarićkoj bolnici, u Mandallini. Dr. Laniar je, po vlastitoj inicijativi, formirao jaku ćetu Čehoslovaćka-vojnika u Sibeniku, potpuno je opremio i stavio je na raspoloženje u našoj komandi.

KONAC

•Istra« izlazi svakog tjedna u petak. — Broj na godinu. — Oćelni se računaju po cijenku, rova ulica 48. III. kat. — Tisak: Stećajalna

ćetkovnog računsa 36.790. — Prodajna: za ćelju godinu 48. — din., za pola godine 24. — din., za troćmesećno dvostruko, za amerićku 2 dolara. — Za inoćivnoć odgovara IVAN STARI, Zvonimira. — Za tiskaru odgovara Rudolf Poljanović Zagreb, Ilca broj 133.